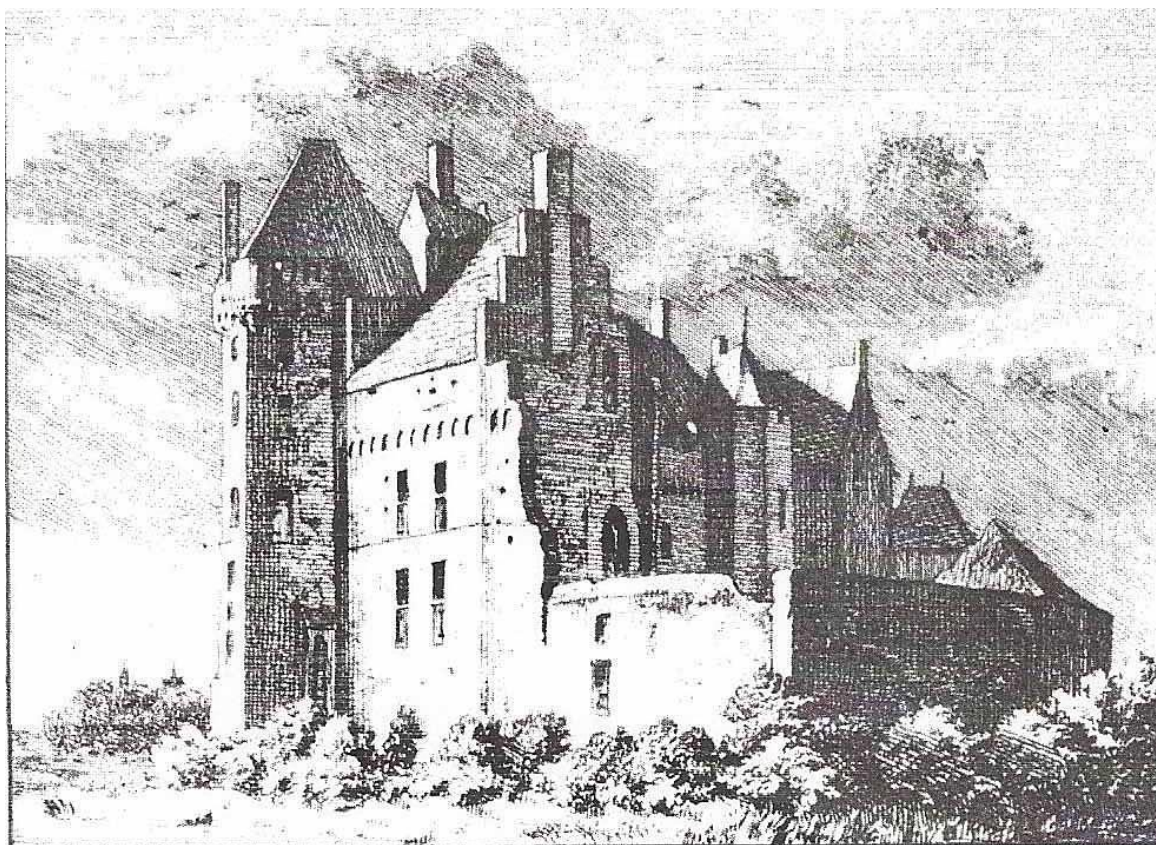

De oudste generaties van Herlaer

door

N.L. van Dinther
© 2020

Kasteel Oud-Herlaer naar een situatie in de 17e/18e eeuw, onbekend.

Woord vooraf:

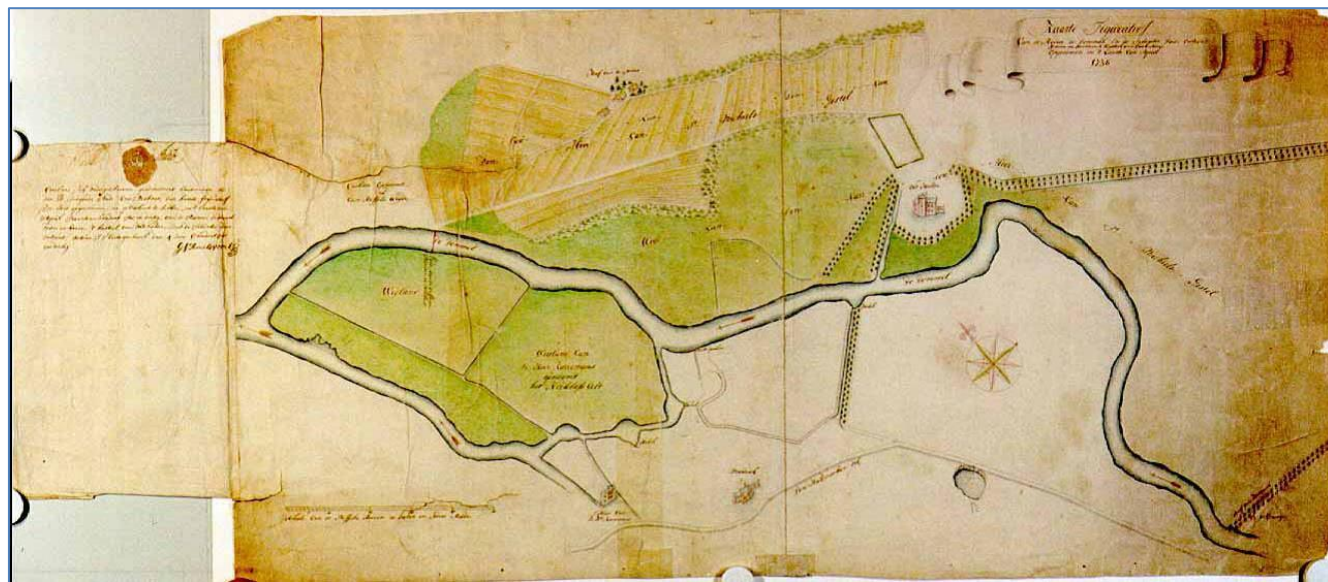
Na de publicatie in 2016 zijn er nieuwe gegevens bekend geworden die enige aanpassingen aan deze opstelling mogelijk en noodzakelijk maken.¹

Meer aandacht is gegeven aan de mogelijke echtgenotes van de Herlaars.

Ook zal ingegaan worden op de inzichten vermeld in de dissertatie van Van Doornmalen.

Inleiding:

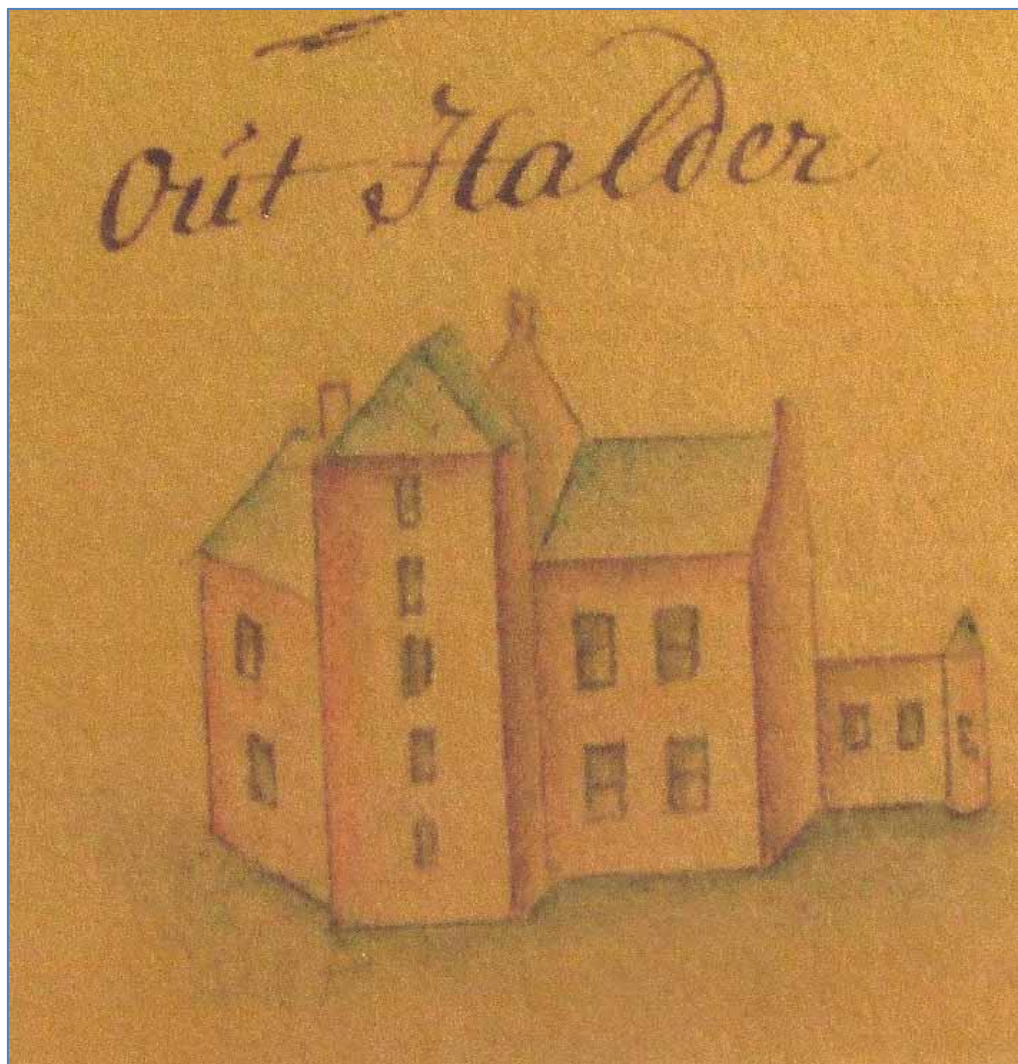
In een aantal artikelen zijn de Van Herlaers uitgebreid beschreven. Een van de eersten was H. Spilman die in 1921 met aantekeningen van Jhr. Mr. A.F.O. van Sasse van Ysselst in het boek "Afbeeldingen van kerken, kasteelen en andere gebouwen in Oostelijk Noordbrabant", het kasteel Oud-Herlaer beschreef en in twee prenten afbeeldde. Mechelen Spierings gaf in het blad Brabants Heem in 1976 en 1977 haar visie weer in: "Oud Herlaer, het kasteel, de leenhof, de heren en de heerlijkheid". In een eigen uitgave van 1982 getiteld: "Om en in de vrijdom van Den Bosch" beschreef zij in het hoofdstuk "De leenhof van mijnen jonker van Perweys" wederom Herlaer. J. Kuys beschreef in het Tijdschrift voor Geschiedenis 93e jaargang 3, 1980 "De Herlaars: van Brabantse tot Gelderse adel". P van Boxtaete in Sandelijntje, halfjaarlijks heemkundig tijdschrift door de V.Z.W.Heemkring-Sandelyn, Herenthout 1985: Herlaer-Herenthout en Herlaer—Vilvoorde in het hertogdom Brabant. Ook in het boek "Het Kempenproject 3, De middeleeuwen centraal" uit 1989 wordt uitgebreid ingegaan op de bezittingen van Van Herlaers. In zijn artikel "De herkomst van de Heren van Herlaer" in De Brabantse Leeuw, jaargang 49-3 van 2000 verklaart H. Verdonk de mogelijke herkomst van Dirck van Herlaer uit het gravengeslacht Van Loon.

Kaart Figuratief Van de Rivier de Dommel en de situatie Daar Omtrent Boven en Beneden 't Kasteel van Outhalder. Opgenomen in 't laatst Van April 1736.²

¹ Met dank aan Hans Vogels. We hebben op onderdelen geen consensus met elkaar maar ik geef hem in deze bijdrage ruimschoots de ruimte deze te ventileren. Dissertatie Alois van Doornmalen, De Herlaars in het Midden-Nederlands rivierengebied ca. 1075-ca.1400, aangepaste uitgave 2019.

² Archief Raad en Rekenkamer van de Markies van Bergen op Zoom, nr. ARR D 384.

Kasteel Oud Herlaer 1736 (detail uit kaart)

De machtsbasis van de Herlaers was het kasteel Oud-Herlaer met een hoeve en ongeveer 52 bunder land en verder in Gemonde het mysterieuze "Sint-Maartensland; middelpunt van een zeer oude cijnshof (Sint-Maartenscijs). Tevens bezaten zij een leenhof die samen met de heerlijkheid incl. Sint-Michielsgestel en het kasteel Oud-Herlaer leenroerig waren "onder de kerke van Sint Lambrechts onder het bisdom en den cromstaf van Luyck".³ Uit de bronnen blijkt de leenband met Luik overigens pas in het begin van de veertiende eeuw. Toch mag ervan uit worden gegaan dat de oorsprong van de leenband veel eerder tot stand is gekomen en mede de oorsprong gezocht mag worden in een vroeg voogdijchap van Dirck van Herlaer van de bisschop van Luik voor de bezittingen van de Luikse Sint-Lambrechts kerk.⁴ Ook de voogdij voor de abdij van Echternach is van belang zoals in onderstaande reconstructie zal worden verklaard.

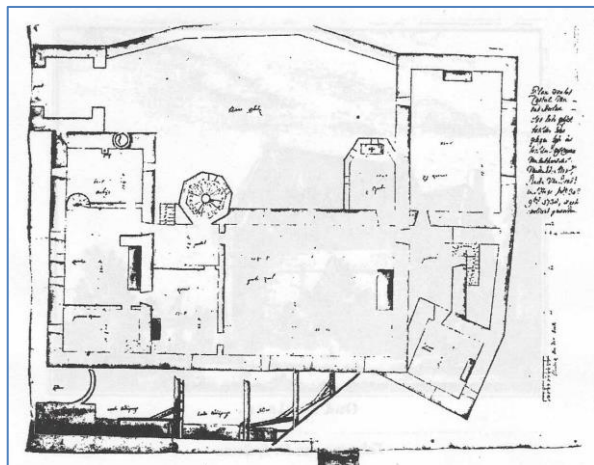
Allereerst wordt ingegaan op het kasteel Oud-Herlaer.

In de gemeente Sint-Michielsgestel, niet ver van de plaats waar de Essche-Stroom in de Dommel valt, staat op een lichte verhoging in het landschap een boerderij met de naam Out-Herlaer. Ooit heeft hier-misschien

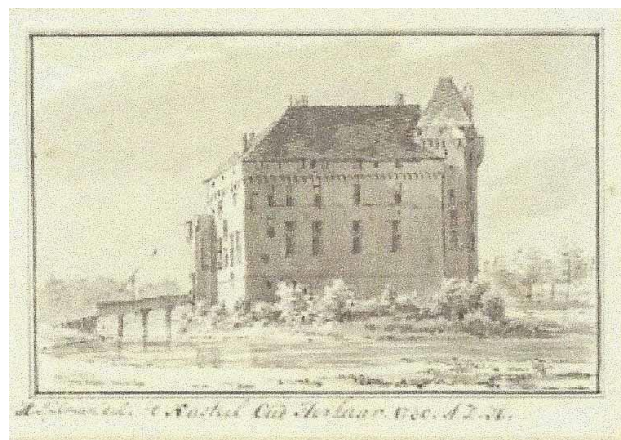
³ Aldus stelt Spierings, 1976, blz. 139-140.

⁴ Kuys 1980 blz. 379, noot 22 en noot 23: E. Poncelet, Le livre des fiefs de l'église de Liège sous Adolphe de la Marck, Brussel 1898, blz. 57,62,81.

al in de middeleeuwen- een kasteel gestaan van de heren van Herlaer. Omdat ter plaatse nog geen uitvoerig archeologisch onderzoek heeft plaats gevonden, is de ouderdom van deze versterkte plaats nog niet nader vastgesteld. Van het kasteel, dat in 1737 definitief werd afgebroken, bestaan verschillende afbeeldingen die een rondlopende ringmuur laten zien en ook de voormalige gracht is cirkelvormig geweest. Hierdoor rijst het vermoeden dat het kasteel is gebouwd op de fundamenteën van een oude waterburcht.⁵

Plattegrond Oud-Herlaer

H. Spilman Oud Herlaer no. 57

In de tijd dat prins Karel Philips van Sulzbach, markies van Bergen op Zoom, Oud-Herlaer bezat brandde dit kasteel voor een deel af, wat aan de Hertogin van Aremberg en Aerschot, die toen nog zijn voogdes was, op 20 augustus 1736 aanleiding gaf om wat daarvan nog overgebleven was, wegens bouwvalligheid voor afbraak te verkopen.⁶ De akte van aanbesteding van de afbraak vond op 20 augustus 1736 plaats in de herberg "In de Witte Swaan" tot Nieuw Herlaer, ten huysse van de weduwe Johanna van der Reijt. In deze akte worden de diverse onderdelen en afmetingen van het kasteel beschreven en op die dag blijft als koper Adriaen van der Cammen.⁷

Oud Herlaer na de afbraak in 1737

Oud Herlaer anno nu

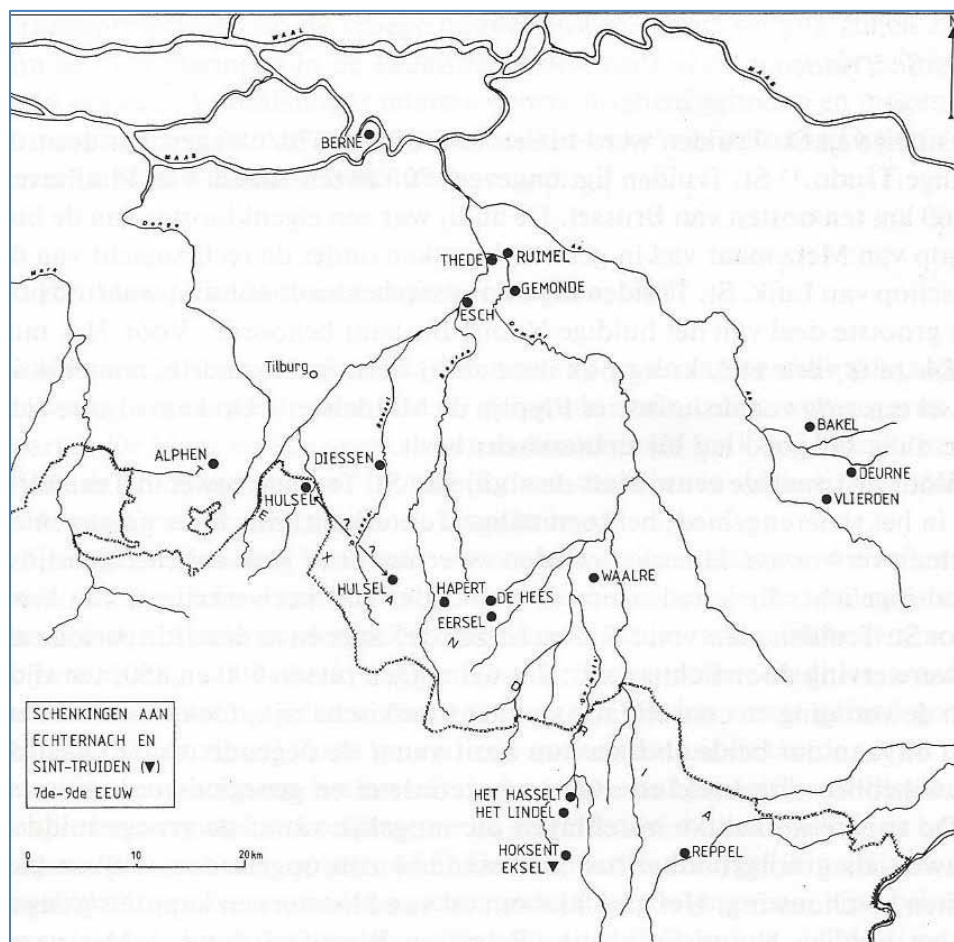
Het is voornamelijk nog niet bekend of de heren van Herlaer de oude burcht lieten bouwen of dat zij zich ernaar gingen vernoemen.

⁵ J. Hendriks, "Oud-Herlaer", Het Brabantse Kasteel, IV (1981), blz. 3-7, Verdonk 2000, blz. 133.

⁶ Spilman 1921, blz. 92.

⁷ Spierings 1976 blz. 97-98, BHIC archief Sint-Michielsgestel R 88 fol. 30 e.v.

In een lijst van hoeven en cijnzen van de abdij Echternach te dateren 1200-1225, staat o.a. vermeld: "apud Herlar VIII sol(idus). et IIII d(enari). De lijst zou terug te voeren zijn op de eigendommen die Willibrord (658-739) verkregen heeft en die hij schonk aan Echternach en die deze in de 13e eeuw bezat tot het einde van de 18e eeuw. Het is niet duidelijk wanneer Echternach aan de cijns te Herlaer is gekomen. In 698-699 verwierf Willibrord 3 kleine domeinen gelegen te Ruimel, Gemonde en Tede.⁸ (kaartje: Bijsterveld 1989/2)

"Tot ongeveer 1300 traden de heren van Herlaar op als voogden van de abdij van Echternach in Waalre en vermoedelijk ook in Diessen, Alphen en rondom Herlaar zelf. Uit latere gegevens betreffende het bezit van de heren van Herlaar blijkt dat ze van de uitoefening van dit ambt niet slechter zijn geworden. Het is namelijk opvallend dat in veel plaatsen waar de abdij van Echternach gegoed was, ook de Van Herlaars goederen en/of rechten hebben verkregen; onder meer in Waalre, Broekhoven, Diessen en Hilvarenbeek, bij Alphen, en Bladel, Drumpt, Esch, Gemonde en Ruimel. Mogelijk waren dit oorspronkelijk ambtsgoederen die door de abt aan de voogd in leen waren gegeven en die later in vrij bezit aan de Van Herlaars overgingen. In

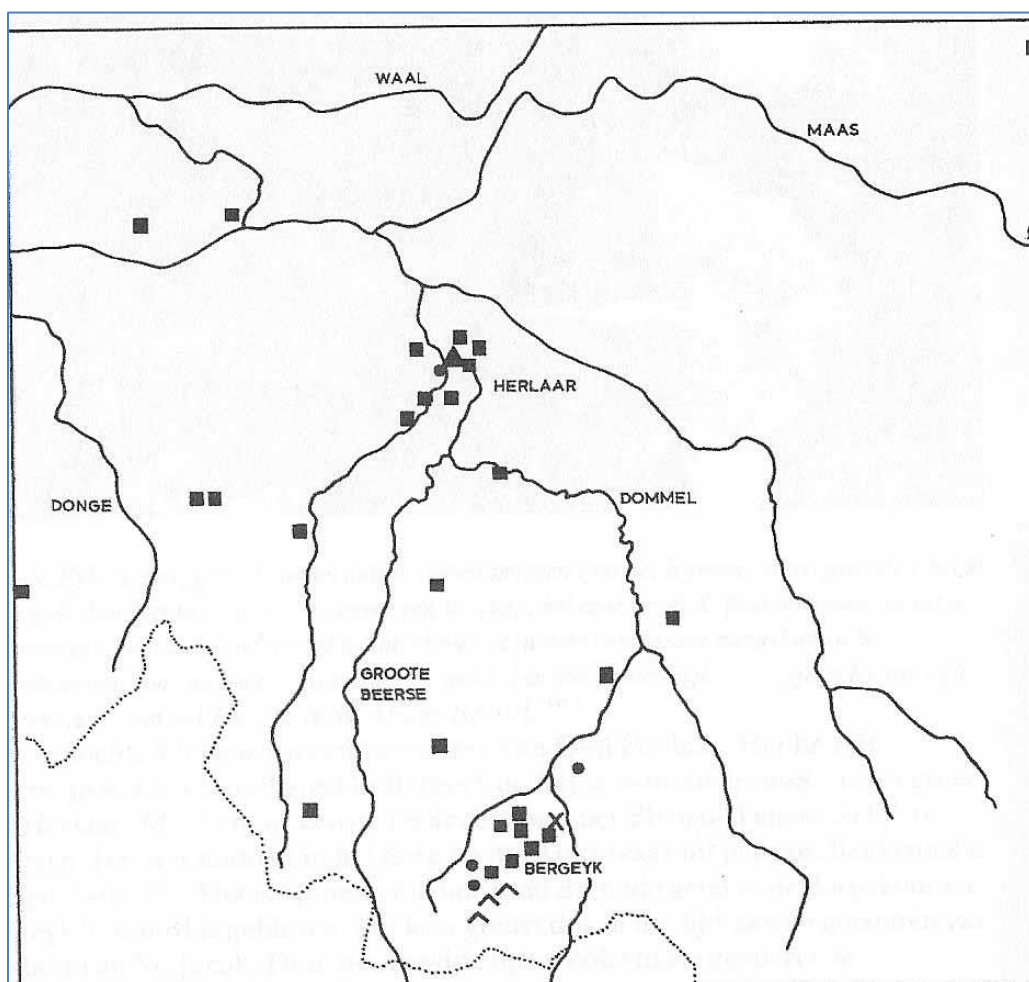
⁸ Dr. H.P.H. Camps, Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, de meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert), Eerste stuk (690-1294), 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1979, OBNB I.1), nr.134 en nr. 2, blz. 205 en 2-3. A.-J. Bijsterveld; Het domein van de abdij van Echternach in Waalre en Valkenswaard, ontwikkeling en beheer ca. 1100-1400, in: Het Kempenproject 3, De middeleeuwen centraal, redactie A. Verhoeven en F Theuws, Stichting Brabants Heem, Waalre 1989/1, blz. 57. A.J.A. Bijsterveld, Een zorgelijk bezit. De benedictijnenabdijen van Echternach en St. Truiden en het beheer van hun goederen en rechten in Oost-Brabant, 1100-1300, in: Noordbrabants Historisch jaarboek 6, 1989/2, blz. 7 ev. Willy Steurs, chapitre 9, Sint-Michielsgestel blz. 280 in: Naissance d'une région, Aux origines de la Mairie de Bois-le-Duc, Recherches dur le Brabant septentrional aux 12e et 13e siècles, Académie Royale de Bergique, 1993). RATH van Aart, Een analyse van het 13e eeuwse cijnsboek van de abdij van Echternach, november 2010, www.deheerlijkheidherlaar.nl

enkele plaatsen, Diessen-Hilvarenbeek; Waalre; St. Michielsgestel hebben zij hun voogdijrechten zelfs weten uit te bouwen tot volledig heerlijke rechten. Anderzijds is het ook mogelijk dat zij zijn opgetreden als ontginningsheren, als lieden die ontginningen op of nabij kloosterbezit organiseerden en coördineerden en daaraan het een en ander overhielden”, aldus Bijsterveld.⁹

De Van Herlaars waren voor zowel het Echternachse als het Luikse bezit in Sint-Michielsgestel voogd; het veelvuldig voorkomen van zowel oud Echternachs als oud Luiks goed onder de leenhof van Herlaar pleit hiervoor. Bovendien zullen we een vermoedelijk vergelijkbare situatie aantreffen in Waalre en Valkenswaard.¹⁰

Mogelijk is in de loop van de tijd het Echternachs goed overgegaan naar Luiks goed.

De leenhof van Herlaar is uitgebreid beschreven door Mechelien Spierings.¹¹ De verspreiding van de lenen van de leenhof van Herlaar over Oost Noord-Brabant en aangrenzende gebieden, zijn aangegeven op onderstaand kaartje van Theuws.¹²

Legenda: driehoek: Oud-Herlaar; vierkant: grond; rondje: cijnzen;
X: molens; ^^^ halve molens;landsgrens

⁹ Bijsterveld 1989/2, blz. 21,

¹⁰ Bijsterveld 1989/1, blz. 82-83.

¹¹ Spierings 1976, blz. 134-137.

¹² F.C. Theuws, middeleeuwse parochiecentra in de Kempen 1000-1350, in Het Kempenproject 3, 1989, blz. 139.

In het laatste kwart van de elfde eeuw gingen vele adellijke geslachten zich noemen naar de plaats van hun hoofdzetel of belangrijkste bezittingen. In deze tijd ook werden vele kastelen (versterkte huizen) gebouwd, die de naam kregen waarnaar de bezitters veelal genoemd werden. Voordien echter vindt men hen die behoorden tot de adel van die tijd, de *libiri* of *nobiles*, uitsluitend aangeduid met hun voornaam, eventueel met toevoeging van een kwalificatie zoals "comes" of "advocatus".¹³

Martien van Asseldonk en Hans Vogels geven een uitgebreide recensie over het boek van Van Doormalen, te raadplegen op de in de noot vermelde website.¹⁴

Onderstaand volgt een gedeelte daaruit:

"Het schriftelijk fixeren van de koppeling tussen bezit en geslachtsnaam door de nobilis vond in het Duitse Rijk vanaf ongeveer 1080 plaats.* Kort daarna verschijnt de naam Van Herlaar voor het eerst in de bronnen. De familie Van Herlaar ontleent haar naam aan Herlaar onder het huidige Sint-Michielsgestel, waar zij op de burcht Oud-Herlaar woonde. De Van Herlaars gebruikten generaties lang veelal de voornaam Dirk. Huijbers vermoedt dat zij het handelsverkeer op de Dieze bij hun burcht Oud-Herlaar met een tol belastten en dat dit bijdroeg aan hun rijkdom. De burcht Oud-Herlaar werd gebouwd op eigengoed van de Van Herlaars. Uit dit goed ontwikkelde zich in de tweede helft van de twaalfde eeuw een gerechtsheerlijkheid. In 1173 komt de betiteling 'heer van Herlaar' voor het eerst voor. Dat betekent dat Dirk van Herlaar toen de openbare rechtspraak in Herlaar had. Tot 2002 gingen de meeste historici ervan uit dat de heer van Herlaar aan zijn rechtsmacht in Sint-Michielsgestel gekomen is via de voogdij over bezit van de abdij van Echternach of de kerk van Luik of allebei. Maar Echternach bestuurdde haar bezittingen in de buurt van Sint-Michielsgestel vanuit Waalre en had daarom in die buurt geen laatbank en voogd. Ook van goed en een laatbank van de kerk of bisschop van Luik in Sint-Michielsgestel is niets bekend. Van Herlaar heeft waarschijnlijk op eigen kracht de doorstart gemaakt van grondheer naar gerechtsheer, al dan niet met steun van de bisschop of kerk van Luik als leenheer. Dat was gebruikelijker. In de Meierij werden met wat voorbehoud negen heren op eigen kracht gerechtsheer, zes deden dat met steun van een machtige leenheer, en van slechts vier heren staat vast dat zij dat via een voogdij deden."

"Een mooi voorbeeld daarvoor is het geslacht van de graven van Gelre. In de 2^e helft van de 11^e eeuw splitste de familie zich in een tak Wassenberg (graven) en Heinsberg (heren). De hoofdtak Wassenberg splitste zich in de graven van Gelre en de heren van Kriekenbeek. Zijtak Heinsberg verwierf Valkenburg en splitste zich later in Heinsberg en Valkenburg. De heren van Randerode waren ook heer van Boxtel zodat het niet verwonderlijk is dat jongere van Millen-zonen zich van Boxtel gingen noemen."¹⁵

Generatie I

¹³ Dr. J.A. Coldewey; De Heren van Kuyc 1096-1400, Stichting Zuidelijk Historisch Contact, Tilburg-1981, blz. 7.

¹⁴ Opgenomen op de website van de Heemkundekring van St. Michielsgestel, 27 oktober 2018. Zie voor de annotatie aldaar. https://www.deheerlijkheidherlaar.nl/images/uploads/documenten/04_Herlaar_27_oktober_2018.pdf

¹⁵ Aanvulling Hans Vogels.

I **Dirck I van [Loon]/ van Herlaer**, zoon van **[Emmo van Loon]** en **[Swanhilde van Holland]**, voogd te Echt voor Sint Servaas te Maastricht, is geboren rond 1050, is overleden voor 1128.

Tussen 1096 en 1125 verschijnt Dirck als getuige in verschillende oorkonden. Meestal in in gezelschap van zijn broer Arnold.

1096: Gravin Ida van Boulogne schenkt verscheidene goederen aan de abdij van Munster-Bilsen met toestemming van Godfried van Bouillon haar zoon. Onder de getuigen direct na hertog Godfried: comes Arnoldus de Lon, frater ejus Theodericus.¹⁶ 1 juni 1101: Onder de vele getuigen voorkomend bij een keur van keizer Hendrik IV betreffende Andenne: Gerardus comes de Los, Arnoldus et frater ejus Theodericus, Giselbertus (van Duras) filius comitis Ottonis, Arnulphus de Roden etc.¹⁷ 1114: De kroniek van Sint-Truiden vermeldt Arnold I, graaf van Loon en zijn broer Diederik, ter gelegenheid van een legaat van Gertrudis, gravin van Duras.¹⁸ 31 maart 1125: Keizer Hendrik V bekrachtigt een gift aan de abdij van Sint-Jacob te Luik gedaan door de weduwe Guda (N.B.: zij was gehuwd geweest met Theobald van Voeren en Valkenburg) , de gift wordt door Arnold I, graaf van Loon, voogd van de abdij aanvaard. Genoemd in de akte "Theodericus frater comitis Arnulphi".¹⁹

Een enkele maal wordt hij genoemd: Dirck van Loon.

Op 28 december 1107 staat koning Hendrik V toe, op verzoek van de graaf van Zutphen, en van diens zoon Hendrik, dat iedere vrije zich of zijn goederen aan hun kerk te Zutphen mag geven. Regelt de rechtsmacht van de proost en zijn schout, bevestigt die van de graaf over zijn malmannen en in Menardinghamme en zijn eigendommelijk jachtrecht aan beide zijden van de IJssel. De getuigen zijn: Gerardus comes, Cruin comes, Cono comes, Henricus comes de Cassele, "Theodericus de Los", Stephanus en Herimannus de Oies, Berengarius comes de Sultebac.²⁰

Op 28 december 1107 in een oorkonde van Hendrik V betreffende de overdracht van het leen van Alzey door graaf Hendrik van Zutphen worden als getuigen genoemd: Gherardus Comes, Ervinus Comes, Ernest comes de Homborc, Cono Comes, Henricus comes de Cassele, Bruno frater eius, Fultinis, Witichnus, "Theoderic de Los", Henricus de Lateste, Stephanus et Hermanus de Oies, Sigelo, Conradus, Wilhelmus, Symon, Arnulfus frater Hermannii, Gerardus, item Gerardus de luwei et frater eius Gerlacus, Fredericus, Wibertus, Hermannus comes de Redellenbergo, Berengarius comes de Sulzebac, Fredricus Palatinus, Godefrido de Calve.²¹

Op 1 april 1108 geeft Frouweke zich aan de abdij van Sint-Trudo, als getuigen staan vermeld o.a. Giselbert (graaf van Duras) als voogd van de abdij gevolgd door "Theoderico de Los".²²

Verdonk heeft gesteld dat Dirck de broer van graaf Arnoldus van Loon en Dirck van Herlaer identiek zijn.²³

Tussen 1078/79 en 1086/88 schenkt gravin Adelheid, dochter van graaf Everhard voor haar zielenheil en dat van haar echtgenoot Hendrik het landgoed Ortina (Orthen) bij Den Bosch aan de St-Maartenskerk te Utrecht en aan bisschop Koenraad, van wie zij dit als leen terugontvangt; daarbij geeft de bisschop haar twee curtes (hoven) in precaria, te weten Weurt bij Ewijk in de Betuwe en Watica (Wadenoyen bij Tiel). Onder de getuigen worden vermeld: "Theodericus de Herlar et filius eius Poppo, ook worden vermeld

¹⁶ S.P. Ernst, Histoire de Limbourg, tome sixième, VI, Luik 1840, nr. XXIX, blz. 114. Jos Coenen, Limburgsche Oorkonden, deel I, Maaseik Van der Donck-Robyns, nr. 218, blz. 109-110.

¹⁷ Coenen I, nr. 225, blz. 112.

¹⁸ Coenen I, nr. 258, blz. 122.

¹⁹ Ernst, VI, nr. XXXVII, blz. 125, Coenen I nr. 278, blz. 129.

²⁰ L.A.J.W. Sloet; Oorkondenboek der Graafschappen Gelre en Zutphen tot op de Slag van Woeringen 5 juni 1288, I, nr. 214.

²¹ Gelders Archief, Archief graven en hertogen van Gelre, graven van Zutphen, Münchense charters, nr. 1, zie ook Henk Verdonk, Alzey Zutphen, een onderzoek naar het rijksleen te Alzey van de graven van Zutphen,, 2012, Erven Henk Verdonk, Sdu Uitgevers Den Haag, met afbeelding oorkonde. Coenen I nr. 234, blz. 115. Sloet I, nr. 215.

²² Ch. Piot, cartulaire de l'abbaye de Saint-Trond, nr. XXXIII, blz. 33. Coenen I. nr. 241 blz. 117 met foutieve datum 13 april en foutief "Diederik graaf van Loon".

²³ H. Verdonk, De herkomst van de heren van Herlaer, in: De Brabantse Leeuw, jg. 49-3, 2000, blz. 133-143.

Albertus van Heeswijk en zijn broer Dirck. Daar de getuigenlijst duidelijk van een latere tijd is, zijn de genoemde getuigen niet daadwerkelijk aanwezig bij het uitvaardigen van deze oorkonde. Zie voor de datering van de getuigenlijst onderstaande noot.²⁴

In 1087 schenkt keizer Hendrik IV de kerk te Echt, "Echta quae pertinet ad prebendam fratrum ecclesie sancti Servati quae est in Trajecto", en waarvan graaf Gerardus van Wassenberg zich had meester gemaakt, bij vonnis der optimaten van zijn hof te Aken, aan de "fratres" van St. Servaas terug, benoemt tot voogd Theodericus de Herlaer en veroordeelt voor de tweede maal met toestemming van de vorsten van zijn hof die graaf, die niettegenstaande het eerste vonnis de kerk van Echt in zijn bezit hield.²⁵

Op 26 juni 1108 restitueert Burchard, bisschop van Utrecht de kerk van Aalburg aan de abt van Sint-Truiden en diens voogd, graaf Floris II van Holland, en laat zijn eigen voogd Willem afstand doen van zijn ban. Onder de getuigen o.a. graaf Floris van Holland, Gerard van Wassenberg, Hugo van Voorne en Dirck van Herlaer.²⁶

Op 13 juni 1128 bevestigt koning Lotharius III de Sint-Servaas in het bezit van de kerk te Echt met verwijzing naar in de oorkonde van 1087 genoemde keizer Hendrik IV. Getuigen o.a. de graaf van Loon (Arnold I?), Gooswijn van Valkenburg. Onder de getuigen zou men ook Dirck van Herlaer als voogd van de kerk te Echt voor Sint Servaas verwachten, echter hij wordt niet genoemd. Mogelijk omdat hij dan overleden zou kunnen zijn.²⁷

²⁴ Dr. H.P.H. Camps, Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312, De Meierij van; 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert (OBNB), Eerste stuk (690-1294), 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1979, nr. 32, blz. 50-53. Over de getuigenlijst bestaat enige twijfel hetgeen mogelijk, maar onbewezen is. Zie ook artikel: J. Kuys, De Herlaars: van Brabantse tot Gelderse adel in: Tijdschrift voor Geschiedenis 93 e jaargang 3, 1980 blz. 377-390. Volgens Coldewey (1981: blz. 11-12) zou Rogerus van Malsen, Herman van Malsen moeten zijn vermeld 1121-1139, en Herman van Merum Rutger van Merum vermeldt 1129. Hatbertus (Haper) van Boxtel (van Randerode) wordt vermeld tussen 1084 en 1110. In dit laatste jaar wordt hij samen met zijn broer Mengerius voor het eerst "Van Boxtel" genoemd in een originele oorkonde (OBNB nr. 34, blz. 56), H. Vogels heeft alle 22 getuigen in de getuigenlijst uit de oorkonde van [27 april 1076-14 april 1099] (2016) nader bekeken (en waar mogelijk hun families becommentarieerd) en kwam tot datering 1125-1128. Tien getuigen kunnen zonder gekunstelde verklaring (naam vergissing) of veronderstelde gelijknamige oudere generaties in de midden/eind jaren '20 geplaats worden. Willem van Frenz (Flagence) is mogelijk verwant met Harper van Boxtel (van Randerode.). Jean Coenen, Baanderheren Boeren en Burgers, 2004, blz. 18-24. De lijst van getuigen zou mogelijk kunnen dateren tussen 1110-1129.

²⁵ MGH D H IV, nr. 394, blz. 521-522. Dr. P. Doppler, Verzameling van charters en bescheiden betreffende het Vrije Rijkskapittel van St. Servaas te Maastricht in: Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg (PSHAL) à Maestricht, tome LXVI, troisième série tome XI, 1930, nr. 25, blz. 232.

²⁶ Dr. A.C.F. Koch, Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299 (OHZ), deel I, eind van de 7e eeuw tot 1222, Martinus Nijhoff 's-Gravenhage 1970, nr. 95, blz. 196-198.)

²⁷ MGH D LIII, nr. 12 blz. 14-15. Bij Willy Steurs, Naissance d'une région etc., 1993, blz. 280 noot 11, abusievelijk vermelde datering 1122. Doppler 1930, nr. 36, blz. 237-238, noemt hier de graaf van Loon Gerardus foutief m.z. Gerardus van Wassenberg!

N.B. Alois van Doormalen verwerpt de stelling van Verdonk dat Dirk van Loon identiek is met Dirk van Herlaer.²⁸

“in het proefschrift van Van Doormalen is vanuit genealogisch perspectief de Brabantse periode van het geslacht tot rond 1300 wat teleurstellend. Daar waar zijn voorgangers te creatief bezig waren heeft Van Doormalen zich te voorzichtig uitgelaten en beperkt tot wat hij betrouwbaar achtte. Dat was ook de een punt van kritiek van de promotiecommissie. De kans om het handelen van het geslacht te schetsen als onderdeel binnen een netwerk van verwantschappen tegen de achtergrond van het historisch kader is niet volledig aangegrepen. Weliswaar selectief kritisch op opvattingen van zijn voorgangers laat Van Doormalen anderzijds kansen liggen wat betreft het volledig benutten van de reeds beschreven informatie en geopperde suggesties.

Van Doormalen geeft helaas geen argumenten en ontwijkt een diepgaande discussie. Hij komt ook niet met alternatieven. Zijn mening hoeft derhalve niet meegewogen te worden. Verdonk daarentegen onderbouwde zijn betoog.” Aldus Hans Vogels.²⁹

Voor het goed interpreteren van getuigenlijsten zie het gekaderde onderwerp in voorgaande link 29)

Hij was mogelijk getrouwd met een dochter van **[Poppo van Laufen en Mathilde van Hohenberg]**, **overleden** vóór ca. 1078.

N.B: Omdat het niet zeker is wordt deze filiatie tussen vierkante haken [] geplaatst, dat betekent mogelijk, maar niet bewezen. Zie voor een andere optie onderstaand Hans Vogels.

Van hen zijn mogelijk twee kinderen bekend:

1 [Emmo], jong overleden

2 Poppo

Hij wordt samen met zijn vader als getuige vermeld tussen 1078/79 en 1086/8, (1110-1129). (Zie voor de datering van de getuigenlijst noot 23). Overleden voor 1133?

Het is niet uit te sluiten dat Dirck van Loon na het overlijden van zijn vrouw hertrouwd is met een **N.N.** erfdochter die Herlaer ingebracht heeft en van wie hij de naam en wapen daarna aannam. Hun zoon zou dan kunnen zijn:

3 Dirck II van Herlaer, zie II.

²⁸ Van Doormalen, 2019, blz. 55-56

²⁹ <https://www.deheerlijkheidherlaer.nl/images/uploads/documenten/04 - Herlaer 27 oktober 2018.pdf>.

Excurs:

De echtgenoten van Dirk I en Dirk II van Herlaer

Onderstaand zal een poging ondernomen worden eventuele echtgenoten op te sporen van zowel Dirk I van Herlaer als van zijn zoon Dirk II. Gekeken zal worden naar eventuele banden met diverse geslachten zoals gekend uit diverse oorkonden waar zij mogelijk samen mee optreden dan wel verzwagerd zijn.

Een van de oorkonden die daarvoor in aanmerking komt is de bekende oorkonde van 28 december 1107 betreffende Alzey. (Sloet, I nr. 215, blz. 214-215) Basis is de lijst van getuigen die daarin voorkomt. Aangenomen wordt dat de eerste getuigen in enig "familie"-verband staan met Hendrik van Zutphen zoon van Otto van Zutphen "de Rijke".

Als eerste wordt vermeld Gherardus comes, hier herkennen we in Gerard graaf van Gelre. Zijn naam wordt voluit vermeld in een oorkonde van 2 november 1107 direct gevolgd door Adolfus comes de Berge, Adolf graaf van Berg. (Sloet I, nr. 213, blz. 212, een herhaling van de oorkonde van 3 december 1105, zie Lacomblet, I nr. 265 en 270). Adolf van Berg is getrouwd met Adelheid van Laufen dochter van Hendrik I van Laufen en Ida van Werl. De broer van Hendrik I van Laufen is Poppo van Laufen gehuwd met Mathilde van Hohenberg met een zoon Koenraad van Laufen getrouwd met Giselhild van Arnstein een van de zusters van Lodewijk II van Arnstein gehuwd met Udelhilde van Oldenkirchen. Een andere zuster van Lodewijk II van Arnstein, Judith is de echtgenote van Otto van Zutphen "de Rijke".

De volgende twee getuigen Ervinus comes en Ernest comes de Homborc zijn nog niet goed te identificeren.

De volgende in de rij is Cono comes. Gedacht wordt dat dit de schoonvader van Hendrik van Zutphen getrouwd met Mathilde van Beiglingen uit het huis Northeim, genaamd Koenraad, is. Nu is de juiste datum van het huwelijk niet bekend en wordt geplaatst tussen 1105 en 1118. (Sloet I, nr. 206 blz. 204-205). Het is dus mogelijk dat hij de vermelde Cono comes is. Boven is gezien dat Adolf van Berg nog voor komt op 2 november 1107 maar niet meer in de oorkonde van 28 december 1107, er wordt van uitgegaan dat hij dan overleden is. Mogelijk is dan in de oorkonde van 28 december 1107 zijn plaats als optredende getuige ingenomen door een ander Cono comes nl. graaf Koenraad van Laufen zijn verwant en getrouwd met Giselhild van Arnstein de schoonzuster van Otto van Zutphen "de Rijke".

Na de getuigen Hendrik van Kassel en zijn broer Bruno, Fultinus, Witichinus wordt vermeld Theodericus de Los, Dirk van Loon (alias van Herlaer).

Onder de volgende getuigen zien we optreden Arnulfus frater Hermanni, Arnulf broer van Herman, hier herkennen wij twee broers van Udelhilde van Oldenkirchen in, die met hun volle naam vermeld zijn, Herman in 1109 samen o.a. met Gerard graaf van Gelre (Sloet, I, nr. 219, blz. 217-218) en Arnulf op 5 april 1118 samen o.a. met Adolf (II) van Berg (Sloet I, nr. 231, blz. 226-227).

Bovenstaande schets toont aan dat de genoemde personen elkaar kenden.

Hypothetisch is het dus mogelijk dat een zuster van Koenraad van Laufen, zoon van Poppe van Laufen een zuster zou kunnen hebben die de echtgenote kan zijn van Dirk I van Herlaer oorkondelijk genoemd met een zoon Poppo vernoemd zijn moederlijke vader.

Het voorkomen van een Udelhilde van Oldenkirchen met broers Arnulf en Herman, die getrouwd is met Lodewijk II van Arnstein met een dochter Udelhilde zou een verbinding kunnen leggen met de veronderstelde echtgenote van Dirk II van Herlaer, Udelhilde.

Samenhang met de genoemde geslachten van Arnstein, van Laufen voor de genoemde hypothesen voor de veronderstelde echtgenoten met de van Herlaers ligt voor de hand.

.

Hans Vogels schreef.

Hans Vogels schreef:³⁰ In OBNB nr. 69 zien we Dirk van Herlaer in 1173 zijn zus en schoondochter Floris van Voorne afkopen met allodiaal goed te Gerdingen (B) en te Baesweiler (D). Gerdingen als plaats was een Loons leen. Het Duitse plaatsje Baesweiler lag zo'n 20 km ten oosten van Heerlen. Hoewel er van dat plaatsje buiten de slag bij Baesweiler (1371) weinig bekend is lag het wel nabij een bezitscentrum van de graven van Ahr/Are die in Heerlen, Welten, Voerendaal, Brunssum, Mengersburne en Simpelveld gedocumenteerd bezit hebben gehad.

Graaf Dirk I van Ahr had (1088 naamloos als broer van graaf Hendrik van Limburg genoemd) betrouwbaar vermeld 1102/04-1126, een jonger zoon Poppo die een geestelijke loopbaan koos. Mijns inziens is deze Poppo vernoemd naar een ouder verwant Burchard bekend onder zijn kerkelijke naam Poppo (+1103), broer van paltsgraaf Hendrik van Laach +1095), zonen van Dirk van Luxemburg (1037-1045-1057). Deze Poppo, domkanunnik te Trier werd in 1090 gekozen tot bisschop van Metz en in 1097 door de keizer verdreven. Zie: <http://www.deutsche-biographie.de/sfz96858.html>

Graaf Hendrik I van Limburg was een zoon van Udo van Limburg en Jutta, dochter van Frederik van Luxemburg, hertog van Lotharingen. Frederik was een oudere broer van voornoemde Dirk van Luxemburg. Hun broer Gisbert zien we als stamvader van de graven van Luxemburg/Gleiburg/Salm en Rheineck. Hun jongste broer Herman van Luxemburg (1045) lijkt de vader van Koenraad van Merum (1088). Graaf Hendrik I van Limburg werd in 1093 een cognatus genoemd van Hendrik van Laach. Bij een andere handeling van paltsgraaf Hendrik in 1088 zien we als getuigen graaf Hendrik van Limburg en broer, Koenraad van Merum. In 1093 bij de stichting van Maria Laach door de paltsgraaf zien we aanwezig graaf Hendrik van Limburg en graaf Willem van Luxemburg, zijn "cognatis". Bij een andere gelegenheid worden de broers Koenraad van Luxemburg en Herman van Salm fratris filium genoemd hetgeen men destijds niet geheel wist te duiden. Interpreteert men dit als broederszonen (zonen van een broer) van de paltsgraaf dan vallen alle puzzelstukjes probleemloos in elkaar. De paltsgraaf en de gebroeders Koenraad en Herman waren volle neven, zonen van de gebroeders Dirk en Gisbert van Luxemburg.

Graaf Dirk van Ahr had dus een zoon Poppo die een geestelijke was, hoogstwaarschijnlijk vernoemd naar zijn verwant Poppo, bisschop van Metz. Om die reden en van wegen dat goederenbezit in Baesweiler, veronderstel ik dat **Dirk van Herlaer, jongere broer van de graaf van Loon, gehuwd was met een zuster van graaf Hendrik I van Limburg en graaf Dirk van Ahr**. Waarschijnlijk was Poppo van Herlaer beoogd om een kerkelijke loopbaan te kiezen en heeft het overlijden van een oudere broer hem daarvan weerhouden.

³⁰ E-mail 3 juni 2016, in een e-mail van 30 juli 2020 deelde hij nog het volgende mee:

Dirk III van Herlaer schonk tussen 1173/1179 een allodium te Baesweiler. De precieze ligging aldaar moet helaas duister blijven maar net ten noordoosten van deze plaats ligt het kerkdorp Puffendorf. Onderdeel van de huidige gemeente Baesweiler. Het dorp werd in 1153 als Pophendorf vermeld in welke benaming we gemakkelijk de naam Poppo herkennen. Poppo zagen we eerder als de enige zeker gedocumenteerde zoon van Dirk I van Herlaer. Bezit te Baesweiler en het dorp Pophendorf lijken me meer dan we als toevallig aanwezig bij de Van Herlaars zouden kunnen of willen verklaren of negeren. 18 Km ten zuiden van Baesweiler zien we de plaats Stolberg liggen. De heren van Stolberg stamden uit het geslacht Von Frenz. Een Willem van Frenz zien ook als getuige optreden in de bovengenoemde getuigenlijst uit 1125/1128. Het noordoostelijk gelegen Setterich is eveneens een kerkdorp van Baesweiler dat in vroegere tijden in bezit was van de heren van Setterich (zijtak van de heren van Stolberg). Een ander kerkdorp van Baesweiler is het noordelijk gelegen Floverich. Aldaar was de Flovericher Hof een bezit (Guliks leen) van de heren van Randerode. Dat we in de getuigenlijst ook een Herbert van Boxel tegenkomen hoeft dan niet verwonderlijk te zijn. Herbert was een jongere Van Randerode zoon.

Generatie II

II Dirck II van Herlaer, zoon van Dirck I van Herlaer (I)

Hij was mogelijk gehuwd met **Udelhilde [van Arnstein]** dochter van **[Lodewijk van Arnstein en Udelhilde van Oldenkirchen]**, zij is overleden na 1155. Voor de mening van Van Doormalen zie bij de zoon.

(Zie over haar ook onderstaand bij haar zoon)

Bij de verkoop in 1133 door bisschop Andreas van Utrecht van enkele hoeven aan het Sint-Laurensklooster te Oostbroek was na Richwinus van Malberch ook een Dirck van Herlaer als “liberi” aanwezig.³¹

Op 25 februari 1140 heeft Manasse, heer van Hierge goederen te Miele en Musin in de pagus Hasbaniae, afgestaan aan de abdij van Sint-Gerardus of Brogne. De bisschop van Luik, Albero (II), bekrachtigt de giften. Onder de talrijke getuigen o.a. Bruno van Duraz, Gooswinis van Valkenburg en Dirck van Herlaer (Theodericus de Herlai=Herlar).³²

Onderstaand wordt betoogd dat Dirck van Herlaer (van Loon) al ca. 1120 betrokken was bij de ontginning te Elmeth in de Kempen en is het allodiaal goed wellicht dan al in zijn bezit.

In 1167 draagt Hertog Godfried III van Brabant een goed onder Wommelgem over aan de Sint-Michael abdij te Antwerpen, aanwezig daarbij zijn o.a. vermeld: Willem van Stapelen, Herman van Cuyk, Dirck van Herlaer en Giselbert van Tilburg.³³

Van hen zijn twee kinderen bekend:

1 **Dirck van Herlaer**, zie III-A.

2 **N.N. dtr. van Herlaer**, zie III-B.

Generatie III

III-A Dirck III van Herlaer, zoon van Dirck II van Herlaer (II) en Udelhilde [van Arnstein].

In de Postelse oorkonde te dateren tussen 1173-1179 wordt melding gemaakt van de overdracht aan abt Herman door Dirck van Herlaer van zijn allodiaal bezit en advocatuur te Elmeth/Helmet/ Elmt (onder Bladel) tegen een vergoeding van 28 mark en voor eenzelfde bedrag van 28 mark af te zien van zijn rechten op land, waterlopen en weilanden betrekking hebbend op een zesde part van het allodium Postel. Abt Herman vrouwde aan broeder Raoul de zorg toe de overdracht uit de handen van Wouter Berlaer en Heer Hendrik advocaat van Mol te aanvaarden in tegenwoordigheid van vele vertegenwoordigers van de adel. Getuigen waren: Hendrik van Breda, Dirck van Altena, Gerard van Boxel en zijn broer Willem, Arnold van Heusden, Herebertus van Hese en vele anderen. Deze schenking zou plaats gevonden hebben tussen 1151 en 1155. Na de dood van zijn moeder Udelhilde ontstond er een twist over deze schenking van wege het moederlijk aandeel met zijn zuster en haar echtgenoot Floris van Voorne. Zij kwamen bij elkaar om deze twist op te lossen en de nalatenschap te verdelen door een compensatie te geven aan zijn zuster en zwager met de goederen die Dirck bezat te Gerdingen (bij Bree) en Baesweiler (15 km ten noorden van Aken), waarbij Dirck van Herlaer zijn gedane belofte aan Postel gestand bleef doen mede met een eed gedaan door zijn ministerialen

³¹ S. Müller en Bouman, Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301 (OSU), I. nr. 345 blz. 316, Verdonk 2000, blz. 136 noot 25.

³² S. Bormans, E. Schoolmeesters; Cartulaire Saint Lambert de Liège, tome I, 1893, nr. XXXIX, blz. 63-66, Coenen I, nr. 334, blz. 149 vermeldt als getuige alleen Bruno de Duraz.

³³ P.J. Goetschalckx, Oorkondenboek der Witheerenabdij S.-Michiels te Antwerpen, Eekeren-Donk 1909, nr. 20.

Brusten, Dirck Stempel en Amelius.³⁴

In het bovenstaande maken we kennis met de directe familieleden van Dirck van Herlaer. Allereerst zijn moeder Udelhilde, Verdonk gaat er van uit dat zij de dochter is van Dirck van Herlaer de broer van graaf Arnold van Loon op grond van de vernoeming naar zijn grootmoeder van moederszijde Othelhilde echtgenote van graaf Dirk III van Holland. Udelhilde zou dan gehuwd zijn met een echtgenoot die de naam Dirck van Herlaer aannam, zoals Dirck van Loon ook de naam van zijn echtgenote Van Herlaer aannam. In de vorige generatie is vermeld dat zowel in 1133 als in 1140 een Dirck van Herlaer is te signaleren, zodat er twijfel kan ontstaan of Udelhilde een dochter van Dirck van Herlaer was en de gesignaleerde Dirck van Herlaer niet zijn zoon. Anders dan alleen van wege een zekere naamovereenkomst is er geen bewijs voorhanden dat Udelhilde een dochter van Dirck van Herlaer zou zijn.

De naam Udelhilde komt echter ook vaker voor. De echtgenote van Lodewijk II graaf van Arnstein († ca. 1117) is Udelhilde van Odenkirchen (bij Mönchengladbach). Hun dochter Udelhilde van Arnstein zou getrouwd zijn met graaf Gerhard van Nürings.³⁵ Als echtgenote van Gerard van Nürings wordt ook aangegeven Udahild von Köningsundengau.³⁶ Ik geef er ook daarom de voorkeur dat zij de echtgenote is van Dirck II van Herlaer doch geen dochter van Dirk I van Herlaer.

Van Doormalen is van mening dat Udelhilde mogelijk een “van Altena” is.³⁷ Hij baseert deze mening op Van Bijsterveld, die in de getuigen van de bekende Postelse oorkonde, 1173-1179, verwanten van elkaar ziet.³⁸ Deze schenking zou hebben plaats gevonden tussen 1151 en 1155, de getuigen waren: Hendrik van Breda, Dirck van Altena, Gerard van Boxel en zijn broer Willem, Arnold van Heusden, Herebertus van Hese en vele anderen. Van Doormalen heeft echter een belangrijke publicatie gemist nl. die van J. Kort over de Heren van Altena.³⁹ Kort stelt dat Dirk I van Altena gehuwd moet zijn geweest met een niet bij name bekende zuster van graaf Hendrik van Gelre (1120-1182), van wie meerdere zusters bekend zijn. Hendrik huwde met Agnes van Arnstein, dochter van graaf Lodewijk en Udelhildis N.⁴⁰ Conclusie: Dirck van Altena was via Hendrik van Gelre op een of andere manier verwant met Dirk II van Herlaer gehuwd met Udelhilde de mogelijke zuster van Agnes de vrouw van Hendrik van Gelre.

Het gebied in de Kempen bij Bladel tussen Groote Beerze en Dalem's Stroomke stond in de middeleeuwen bekend als Elmeth of Helmet. Met een zuidelijke grens die door de heide van Postel en Bergeyk werd gevormd, bestond Elmeth grotendeels uit woeste gronden, bossen, heide en moerassen. Slechts in het uiterste noorden hebben in de nabijheid van de Groote Beerze een aantal akkers gelegen die na 1173 werden geëxploiteerd door de priorij van Postel. De kloosterlingen verwierven deze gronden zoals boven vermeld van Dirck van Herlaer. Uit opgravingen is gebleken dat de middeleeuwse bewoning op de Kriekeschoor heeft plaats gevonden van ca. 1120 tot ca. 1190.

³⁴ OBNB I.1 nr. 69 blz. 110-112, OBNB II.2, nr. B9 blz. 1357-1358; Arnoud-Jan A. Bijsterveld, Gift Exchange, Landed Property, and Eternity; the priory of Postel in: Do ut des, Hilversum Verloren 2007, blz. 82, noot 1 en blz. 95 met noot 40 en 41; Willy Steurs, 1993, Historique des propriétés d' Elmeth, in: Naissance etc. blz. 121-122.

³⁵ Josef Heinzelmann, Ludwig von Arnstein und seine Verwandtschaft, 13 juni 2001, 3.3, Udelhilt, Schwester Ludwig, III). Zie ook Wikipedia, Nürings (Adels-geslacht).

³⁶ Geni.com. beheerder Hermann von Weizzenbach, 31 januari 2015.

³⁷ Van Doormalen 2019, blz. 58/62.

³⁸ Arnoud-Jan Bijsterveld; Do ut des, Hilversum, Verloren, 2007, blz. 104-105. Bijsterveld kende de publicatie van Kort wel!

³⁹ Dr. J.C. Kort: De Heren van Altena tot 1242 in de Brabantse Leeuw jg. 55, 3/2006, blz. 138-157.

H. Vogels over Kort: Kort heeft met betrekking tot de Van Altena-vrouwen aannames gemaakt die genealogische gezien niet allemaal even geslaagd zijn om het maar eufemistisch uit te drukken. Voor een huwelijk Altena-Gelre is geen historische onderbouwing te vinden. Ik ben al even bezig met een onderzoeksnotitie over de oudste heren van Altena en hun verwantschappen om op een meer onderbouwde wijze het goederenbezit van de Van Altena's en hun verwantschappen te verklaren. In mijn reconstructie is Udelhilde ook een Van Altena. De herkomst van de vrouw van graaf Hendrik van Gelre is helaas nog onbekend. Het zogenaamde Arnstein-huwelijk dient gezocht te worden bij de Van Zutphens. Daar heeft Verdonk al op heldere wijze over geschreven. Paul Moors echter opperde dat graaf Hendrik van Gelre o.a. met een dochter van een Van Rode was gehuwd. Dat is een gedachte waar ik ook van gecharmeerd ben.

⁴⁰ Mr A.P. van Schilfgaarde; Zegels en genealogische gegevens van de graven en Hertogen van Gelre, graven van Zutphen, 1967, blz. 83. Zie ook Sloet oorkondenboek Gelre en Zutphen, deel I, 1872, blz. 255, 355-356.

Duidelijk is dat de hoeve in bedrijf was in de tijd dat Dirck van Herlaer het allodium in Elmeth aan de priorij Postel heeft verkocht. Bovendien blijkt dat de bedrijfsvoering in de periode na 1182 moet zijn veranderd aangezien de hof Vorsel het uitbatingencentrum werd van alle Postelse bezittingen in het zuiden van Bladel. Een dergelijke verandering in bedrijfsvoering komt evident tot uitdrukking in het beëindigen van de bewoning van de hoeve op de Kriekeschoor omstreeks 1190. Beide genoemde historische gegevens stroken dus met de resultaten van het archeologisch onderzoek, zodat de conclusie zich opdringt dat de 12^e-eeuwse ontginning op de Kriekeschoor het voormalige landbouwbedrijf is geweest van Dirck van Herlaer.⁴¹

Het voorgaande geeft aan dat in de genoemde periode minimaal twee generaties Van Herlaer in aanmerking komen d.w.z. de schenker aan Postel en zijn vader, de vermelde echtgenoot van Udelhilde. Uit de lijst van Echternachse cijsen (ca. 1200-1225) blijkt dat een zekere Sigerus in Helmet betaalt 4 sol. en 2 den.⁴² Deze Sigerus zal de plaatselijke ontginning zijn geweest in opdracht van Van Herlaer die daar optrad als voogd van de abdij van Echternach.

De leenhof van Herlaer volgens het leenregister van ca. 1390 geeft een vermelding aan van goederen te Bergeyk die terug lijken te gaan op oud bezit van de bisschop van Luik.⁴³

In 1196 tussen 13 mei en 4 juni draagt Albert van Dinther zichzelf en alles wat hij bezit in de nabijheid van de curia Bernheze op aan de abdij Berne. Hierbij worden genoemd Albert zoon van Hendrick (van Kuyc), Dirck van Herlaer, Hubert van Heeswijk, Willem graaf van Megen, Anselm van Welde, Wouter Bac en Hendrick de schout.⁴⁴ Geopperd is dat de genoemde getuigen in enig familieverband met Albert van Dinther hebben gestaan. Wellicht was de zoon van Albert van Dinther gehuwd met een dochter van Dirck van Herlaer.⁴⁵

In 1203 na 1 oktober is er een verdrag tussen Hendrik I, hertog van Brabant, en Otto, graaf van Gelre waarbij o.a. wordt vastgesteld dat de graaf afziet van zijn gepretendeerde rechten op Megen en de Eninge van de Kempen, en dat de burgers van 's-Hertogenbosch tolvrijdom zullen genieten in het gehele gebied van de graaf van Gelre. Genoemd worden als getuigen o.a. Theodericus advocatus de Hechte (Dirk voogd van Echt), Dirck van Altena, Wouter Spierinc. etc.⁴⁶ Er wordt er van uitgegaan dat de genoemde voogd van Echt, in de jaren 1202, 1203 en 1207 Dirck, identiek is met Dirck van Herlaer. In 1202 wordt tevens melding gemaakt van Lambertus broer van Dirck als voogd van Arlo. Deze stelling is niet verder bewijsbaar maar lijkt waarschijnlijk.⁴⁷

Van hem en een onbekende vrouw is een kind bekend:

- 1 **Dirck IV van Herlaer**, zie IV.
- 2 **(?) [NNdr. X NN zoon van Albert van Dinther]**

III-B N.N. van Herlaer, dochter van Dirck II van Herlaer (II) en Udelhilde [van Arnstein].

⁴¹ Archeologie en historie van een ontginningshoeve: De Kriekeschoor bij Bladel, R.M. van Dierendonck (met een bijdrage van A.J.P.M. Maas) in Het Kempenproject 3, blz. 15-24.

⁴² OBNB I.1 nr. 134, blz. 205.

⁴³ F.C. Theuws, middeleeuwse parochie-centra in de Kempen 1000-1350 in L Het kempenproject 3, 1989, blz. 139-141.

⁴⁴ OBNB I.1. nr. 85, blz. 145-147.

⁴⁵ N.L. van Dinther, Van Dinther Brabantse geslachten, Middeleeuwen 1100-1500, Capricornus, Hoogvliet, 2006, blz. 34-35, daar verder voor een uitgewerkte motivatie.

⁴⁶ OBNB I.1 nr. 99, blz. 165.

⁴⁷ Johanna Maria van Winter, Tabellen behorende bij bijdragen van het instituut voor middeleeuwse geschiedenis etc. Ministerialiteit en ridderschap in Gelre en Zutphen. J.B. Wolters Groningen 1962, tabel C nr. 16; Kuys 1980 blz. 378; Verdonk, 2000 blz. 143.

Zij was gehuwd met **Floris van Voorne**, overleden vóór 12 maart 1179.⁴⁸

Floris van Voorne getuigt in 1156 na Godfried van Breda en gevolgd door Dirck van Altena in een oorkonde van graaf Dirk VI van Holland (1140-1190) voor de abdij van Echternach.⁴⁹

Tussen 5 augustus 1157 en 7 februari 1165 oorkondt graaf Floris III dat Floris van Voorne, diens moeder en grootmoeder, het goed Bommenee, dat zij van hem in leen hielden, met zijn toestemming aan de abdij Ten Duinen hebben geschonken.⁵⁰ Op 7 februari 1165 bevestigt Paus Alexander III de abdij ter Duinen in haar rechten en in haar bezittingen o.m. in Zeeland. Vermeld wordt Bomne (Bommenee), alsmede een tiende deel van de landen van of de tienden van West-Voorne geschonken "quas castellana Badaloga de Discamuda".⁵¹ Badeloge [van Voorne] zou een zuster kunnen zijn van Hugo van Voorne de mogelijke vader van Floris. Zij is gehuwd met Christiaan burggraaf van Diksmuide.⁵²

In een oorkonde van 1169 van Boudewijn, proost van het kapittel van Sint-Marie te Utrecht getuigt direct na graaf Floris van Holland en zijn broers Robert en Otto, Floris van Voorne.⁵³ In een oorkonde tussen 1162 - augustus 1179 verleent graaf Floris II de monniken van de Sint-Michielsabdij te Antwerpen tol vrijstelling in zijn graafschap, hierbij vermeld Floris van Voorne samen met Hugo van IJsselmonde.⁵⁴

In 1172 verklaart Godfried, bisschop van Utrecht dat de graaf van Utrecht afstand heeft gedaan van de voogdij over landen van het kapittel van Sint-Jan te Utrecht, gelegen te Balgooi; onder de getuigen Floris van Voorne.⁵⁵

Op 3 oktober 1174 treedt Floris van Voorne samen met zijn broer Dirk voor het laatst op in een oorkonde van graaf Floris III.⁵⁶ Hij zal kort nadien zijn overleden. In het necrologium van de abdij ter Doest staat op 20 juni vermeld Florentius de Voren. Aangenomen wordt dat hij in 1175 zal zijn overleden aldus op 20 juni 1175.⁵⁷

Deze vermeldingen kunnen een indicatie zijn voor de jaren waarin de gelijknamige kleinzoon van Dirck van Herlaer heeft geleefd.⁵⁸

Van hen is een kind bekend:

1 **Hugo van Voorne**, overleden vóór 1189.

Hugo van Voorne treedt tweemaal op als getuige in grafelijke oorkonden. Tussen 1177 en april 1189 verleent graaf Floris III met de toestemming van graaf Filips van Vlaanderen aan de abdij ter Doest schotvrijdom voor 400 gemet lands op Zuid-Beveland, getuige is Hugo filius Florentijns (Hugo Floriszoon) gevolgd door Dirk van Voorne (zijn oom). Graaf Floris III vergunt de monniken ter Doest in zijn land vrij te kopen en te verkopen en vrij van tol en andere lasten te vervoeren wat zij voor eigen gebruik nodig hebben, onder getuigen Hugo domicellus de Forren (Hugo van Voorne knaap). Uit de laatste vermelding blijkt dat hij nog jong is. Hij is kort na het overlijden van zijn vader zelfs nog onmondig. Op hem slaat een verminkt overgeleverde akte, waarbij de vrouwe van Voorne als voogdes over haar zoon aan de abdij ter Doest een rente van 4 pond vlaams per jaar schenkt

⁴⁸ Hans Vogels in: <https://groups.io/g/MiddeleeuwseGenealogie/message/1548>

⁴⁹ OHZ I nr. 140, blz. 269.

⁵⁰ J.G. Kruisheer, De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299, II, 's-Gravenhage-Haarlem 1971, nr.13 bis, blz. 246.

⁵¹ OHZ I, nr. 155 blz. 294-295

⁵² C. Hoek, De heren van Voorne en hun heerlijkheid, in: van Westvoorne tot St. Adolfsland, historische verkenningen op Goeree-Overflakkee, de Motte 1979, blz.139. Hans Vogels, middeleeuwse genealogie, Yahoo Groups, Nederlandse adel, bericht nr. 1549, 27 sept. 2002

⁵³ OHZ I. nr.163, blz. 312.

⁵⁴ OHZ I. nr. 197, blz. 351-352.

⁵⁵ OHZ I, nr. 165, blz. 314-315.

⁵⁶ OHZ I, nr. 169, blz. 317-319

⁵⁷ C. Hoek, 1979, blz. 140. Hans Vogels, bericht nr. 1553, 6 oktober 2002.

⁵⁸ Verdonk, 2000, blz. 142.

met toestemming van graaf Floris van Holland. Daar er geen sprake is van het burggraafschap van Zeeland in de titel moet de akte nog uit de twaalfde eeuw dateren uit de tijd van graaf Floris III, die kennelijk de voogdij aan zich heeft getrokken. Maar nog voor het vertrek van deze graaf ter kruistocht in april 1189 is Hugo overleden.

In bovengenoemd necrologium treffen we ook nog de vermelding aan op 19 oktober van Adewij (Hadewich) de Voren.⁵⁹ Wie zij is, is niet duidelijk zij komt in de genealogieën Van Voorne niet voor. Mogelijk is zij de hiervoor genoemde Vrouwe van Voorne de echtgenote van Floris van Voorne, de (nog) onbekende dochter Van Herlaer.

Generatie IV

IV Dirck IV van Herlaer⁶⁰, zoon van **Dirck van Herlaer (III)**, hij is overleden na 1218/1219-vóór 1227.

In 1214 te Tilburg oorkondt Hendrik II, hertog van Brabant, dat Willem graaf van Megen en zijn zoon Diederik hun allodium te Rixtel hebben overgedragen aan de Tempeliers. De getuigen zijn: Folpert van Lede, Alard van Driel, Dirck van Herlaer, Willem Vos, Gerard van Goirle en zijn broer Nicolaus, Walter Bac, en vele anderen.⁶¹

De Friezen vallen de toren van Damietta aan 1218 (legendarische fantasie voorstelling. Op 15 juni 1218 schenkt graaf Adolf van Berg de hof Dieteren (Dieren in Gelderland)⁶² aan de Duitse Orde. Onder de getuigen als eerste Herman van Elsoo direct door Dirck van Herlaer.⁶³ Deze oorkonde is opgemaakt in Damietta Egypte, waar op 7 augustus 1218 Adolf van Berg sneuvelde bij het beleg van

⁵⁹ OHZ I, nr. 215, blz. 371-372, nr. 217 blz. 373-374. Hoek, 1979, blz. 140.

⁶⁰ Hans Vogels stelt dat er nog een generatie tussen zit, zie meer gemelde link van 27 oktober 2018. Ik vind zijn argumentatie niet overtuigend. Ik zie niet hoe deze missing link gedocumenteerd moet worden, het is alleen beargumenteerd.

⁶¹ OBNB I.1 nr. 111, blz. 180-181.

⁶² Keizer Frederik I van Hohenstaufen schonk het goed Dieren op 28 juni 1168 aan Engelbert I van Berg, de vader van Adolf van Berg. Theod. Jos. Lacomblet, Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins, Düsseldorf 1846, I, nr. 427, blz. 297-298.

⁶³ Theod. Jos. Lacomblet, Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins, Düsseldorf 1846, II, nr. 72, blz. 39, zie ook de nrs. 66 en 67 betr. Adolf van Berg i.v.m. zijn voornemen aan de kruistocht.

deze stad. De getuige Dirck van Herlaer was de 2^e getuige in deze oorkonde en was derhalve eveneens aanwezig in de 5^e kruistocht. Herman van Elso is ook bekend als de stichter van de Steinse dynastie, hij komt samen met zijn broer Arnold vanaf 1202 voor als leenmannen van de graven van Loon. Hij beschikte over de tienden van Gerdingen en Stein ten voordele van de abdij van Herckenrode en van de Duitse Orde. Damietta werd op 5 november 1219 ingenomen,

Hij was gehuwd met **Petronella [van Poederlee]**, Vrouwe van Herlaar, zij is overleden na 1235.⁶⁴

Vrouwe Petronella was een generatiegenoot van deze Dirck van Herlaer. Vogels wijst er op dat de nakomelingen van beide zonen van Petronella, Dirck en Godfried, een dubbelgekanteelde dwarsbalk in het wapen voerden. Het is daarom aannemelijk dat hun vader, Petronella's echtgenote, reeds het wapen van Herlaer voerde. De nakomelingen van Godfried hielden goed in Herenthout in leen van de nakomelingen van de oudste broer Dirck. Vrouwe Petronella en haar man zullen derhalve al in het bezit zijn geweest van zowel Herlaar als goed in Herenthout. Godfried Croenen oppert dat vrouwe Petronella een dochter geweest kan zijn van de Belgische edelman Godfried van Poederlee, die in 1209 samen met zijn oudere broer Wouter wordt vermeld. Van Wouter zouden dan de heren van Poederlee afstammen. De jongste zoon van Petronella, Godfried, zou dan volgens toenmalig gebruik naar zijn moeders vader genoemd zijn.⁶⁵

Petronella, Vrouwe "Domina" van Herlaar, stelt in 1227 het klooster Postel en zijn onderhorigen vrij van tol binnen haar jurisdictie.⁶⁶ Petronella, "Ego Petronella nobilis matrona, domina de Herlart", oorkondt tussen 6 april 1235 en 29 maart 1236, met toestemming van haar kinderen Dirck en Godfried, dat Winricus van Poppel een erfelijke cijns, hem te betalen door het klooster Postel, welke cijns hij van haar in leen hield, aan haar ten behoeve van het klooster heeft afgestaan.⁶⁷

Petronella wordt hier omschreven als Vrouwe van Herlaar, niet als Petronella "van" Herlaar. Matrona heeft de betekenis dat we hier van doen hebben met een getrouwde of getrouwd geweest zijnde vrouw. In tegenstelling tot Van Doornmalen ben ik van mening dat zij de weduwe is van Dirck van Herlaar en niet diens erfdochter.⁶⁸

De edelvrouw had als haar man nog leefde slechts een potentieel recht op de bezittingen. Als zij weduwe werd en dit bleef door een tweede huwelijk af te wijzen, kwam zij in het bezit van het domein en kon zij dit vrij, als een man, beheren.⁶⁹ Een voorbeeld is de eerste vermelding waarbij zij het klooster Postel vrij van tol binnen haar jurisdictie verleende, haar beide zonen werden niet vermeld en zullen dan dus nog niet handelingsbekwaam geweest zijn, jonger dan 14 jaar, acht jaar later worden ze wel vermeld.

De zonen moeten geboren zijn vóór 1218 om in 1236 min. 14 jaar oud te zijn. Het huwelijk tussen Dirk en Petronella zal dus ca. 1216/1217 zijn gesloten.

Wie deze Petronella is blijkt moeilijk te verklaren onderstaand twee mogelijkheden en de mening van Van Doornmalen.

*Wouter, Jan en Godfried van Poederlee onwettige zonen van Gillis I Berthout (1195-1236) werden samen in 1266 vermeld in het testament van hun halfbroer Lodewijk I Berthout.*⁷⁰

*Godefridus wordt samen met zijn broer Walterus de Puderla als getuigen genoemd in een oorkonde van oktober 1209 omtrent een verklaring over de rechten van Herentals.*⁷¹

*Godfried van Poederlee heeft mogelijk [al ca. 1217] een dochter Petronella die getrouwd zou zijn met Dirck IV van Herlaer.*⁷² *Petronella had twee zonen Dirk trok noordwaarts en vestigde zich in Ameide, de*

⁶⁴ https://www.deheerlijkheidherlaar.nl/images/uploads/documenten/04_-_Herlaar_27_oktober_2018.pdf.

⁶⁵ Van den Brand, "Geschiedkundige bedenkingen, 66, Driesen, "De oudste Heren van Poderle:", 32-41. Zie noot 64.

⁶⁶ Oorspr. Abdij Postel, charters Herlaar I. Het zegel van de vrouwe van Herlaar, uithangend aan perkamenten zegelstaart, sterk beschadigd.; OBNB I.1 nr. 141, blz. 214.

⁶⁷ OBNB I.1 nr. 180, blz. 259.

⁶⁸ Ook Hans Vogels is deze mening toegedaan. Het Graafschap Rode in De Driehornickels, juli 2003, blz. 40.

⁶⁹ Georges Duby; Edelvrouwen in de twaalfde eeuw, Bert Bakker, Amsterdam 1997, blz. 252.

⁷⁰ Godfried Croenen; Familie en macht. De familie Berthout en de Brabantse Adel, Universitaire Pers Leuven, 2003, blz. 293,324-325.

⁷¹ L. Devillers, Chartes du chapitre de St.-Wandren de Mons, Tome I pag 96-98. Zie ook volgende noot blz.33..

⁷² Walter Driessen; De Heren des Dorps en Baanderije van Poederlee, 2009, Heemkunde Kring "Norbert de Vrijter", Hoofdstuk 3; De oudste Heren: de Poderie, blz. 36-38. Noot 36; suggestie G. Croenen in een e-mail aan de schrijver.

zoon Godevaert te Herenthout.⁷³ Het voorgaande geeft aan hoe de naam Godfried binnen de familie Herlaer zou kunnen zijn gekomen alsmede het bezit van Herenthout. Ook blijkt hier de verbinding met de Van Berthouts.

Van Doornmalen kende deze publicatie maar hechte er geen waarde aan.⁷⁴ Hij gaf er in navolging van Kuys en Bijsterveld er de voorkeur aan genoemde Petronella de erfdochter te laten zijn van Herlaar. Hij beredeneerde dat Petronella getrouwd zou kunnen zijn met Arnold van Kleef, zoon van Arnold III van Kleef en Adelheid van Heinsberg.⁷⁵ Hans Vogels vindt zijn bewijsvoering nogal indirect en onzeker.⁷⁶

In 1219 dragen Hildegond van Bladel met haar zonen, Diederik, Wouter en Gerard en haar dochter Beatrix een stuk land onder Bladel, dat aan de kerk van Oirschot leenroerig was aan deze kerk op ten behoeve van het klooster Postel. Getuigen zijn Boudewijn heer van Vught en Agnes zijn moeder en de Vrouwe van Staple Jutta en Petronella.⁷⁷ Wellicht zou de hier genoemde Petronella de echtgenote kunnen zijn van Dirck van Herlaar. Op 15 augustus van elk jaar werd er een mis gelezen voor Wilhelmus dominus de Stapellen, die aan het kapittel een tiende had geschonken genaamd de Stoverecker.⁷⁸ De zoon van Godfried van Herlaer als tweede zoon werd Willem genoemd mogelijk naar hem als vader van Petronella. De heer van Boxtel was ook heer van Stapelen. Petronella zou dus mogelijk gehuwd kunnen zijn met Dirck van Herlaar.⁷⁹ In een akte van 1167 van de Sint-Michielsabdij van Antwerpen komt een Willem van Stapelen voor als getuige tussen Herman van Cuyk, Dirk van Herlaar en Giselbert van Tilburg.⁸⁰

Wellicht geeft het zwaar beschadigde zegel van Petronella van 1227 nog nadere informatie.

Van hen zijn twee kinderen bekend:

1 **Dirck V van Herlaer**, zie V-A.

2 **Godfried van Herlaer**, zie V-B.

Generatie V

V-A Dirck V van Herlaer, zoon van **Dirck IV van Herlaer (IV)** en **Petronella**, Heer van Herlaar en Ameide, ridder, voogd abdij van Echternach te Waalre etc. en Voogd van de bisschop van Luik te Herlaer etc., hij is mogelijk overleden op 12 maart 1283.

[] toevoeging vD.

⁷³ Driessen, 2009, blz. 37. Met dank aan Hans Vogels die mij attent maakte op deze publicatie, e-mail 21 mei 2016.

⁷⁴ E-mail Van Doornmalen >Vogels dd. 22 mei 2015. Hij merkte op: Laat ik het duidelijker stellen. De door Van Doornmalen bedachte constructie is op diverse vlakken ongeloofwaardig: heraldiek, vernoeming, bezit vererving en wringt ook nog met wat bekend is over de afkomst van de aan Petronella toebedachte huwelijkspartner. Een onderzoek naar de afkomst van de Belgische goederen waarover een jongere familietak kon beschikken is eveneens achterwege gebleven. Creatief is het proefschrift zeer zeker wat betreft het zoeken naar de huwelijkspartner van vrouwe Petronella van Herlaer. Maar of deze creativiteit een lang leven is beschoren wagen wij te betwijfelen.

⁷⁵ Van Doornmalen, 2019, blz. 63-75.

⁷⁶ De Van Herlaars ca. 1190-1250, Martien van Asseldonk en Hans Vogels, recensie 27 oktober 2018 met verwijzing naar blz. 50-56 naar aanleiding van dissertatie van 2018, in het publieksboek van 2019 blz. 63-75.

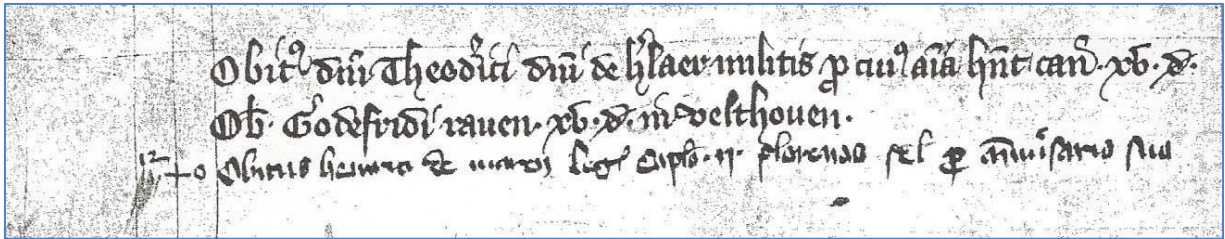
⁷⁷ OBNB I.1 nr. 117, blz. 184-185.

⁷⁸ Jaargetijdenboek van het kapittel van Sint Petrus Banden te Oirschot, inv. nr. 138 fol. 30vo. J. Vriens, De vervreemding van het Rijksleen Boxtel in 1439 in: Van Blauwe Stoep tot Citadel, Varia Historica Nova Ludovico Pirenne dedicata, Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening Het Noordbrabants Genootschap, 's-Hertogenbosch 1988, blz. 62.

⁷⁹ T. Klaversma, De heren van Vught en Oirschot in de 12^e en 12^e eeuw. Het geslacht van Stapellen in: Campina 1977, pag. 178, 1978 pag. 151.

⁸⁰ Klaversma, 1977, blz. 90-92. Jean Coenen is een andere mening toegedaan, Baanderheren boeren en burgers een overzicht van de geschiedenis van Boxtel, Liempde en Gemonde, Boxtel, 2004, blz. 29-30

Op 12 maart (1283?) staat het overlijden van Theoderici dominus de Herlaer, ridder, ingeschreven in het jaargetijdenboek (Liber Anniversariorum) van het kapittel Sint Peters Banden te Oirschot op folio 10v.⁸¹

Op 24 juni 1243 verkoopt Diederik, heer van Herlaar, zijn **voogdij** over de curia en de villa van Berlicum en al wat hij daar aan cijnzen en anderszins bezit, uitgezonderd zijn ministerialen, aan de abdij Berne, genoemd wordt zijn broer Godfried.⁸²

Hendrik II, hertog van Brabant, Diederik, heer van Herlaar, en Anselm, proost van Aldeneik, begevers van de prebenden van het kapittel van Hilvarenbeek, komen op 27 maart 1246 overeen dat het aantal prebenden gaandeweg beperkt zal worden tot negen en dat zij de opvallende prebenden bij toerbeurt zullen vergeven; zij geven verder voorschriften aangaande wijdingen en residentieplicht.⁸³

In augustus 1255 stelt Hendrik (van Gelre), elect van Luik, naar aanleiding van een visitatierapport een reeks statuten op voor het kapittel van Hilvarenbeek. Genoemd wordt Dirck heer van Herlaar.⁸⁴

Op 22 augustus 1258 wijst Dirck oudste zoon van Kleef, Dirck van Herlaer een leen van 10 pond op zijn tol van Nijmegen toe.⁸⁵

Het kapittel van Sint Marie te Utrecht en Dirk heer van Herlaar, ridder, dragen op 6 augustus 1266 de beslechting van hun geschil over twaalf hoeven tussen Ameide en Meerkerk met tienden, gerecht en toebehoren op aan Engelbert deken van Sint Marie en Arnout van Foreest kanunnik van Sint Jan te Utrecht.⁸⁶

1267: Diederik, heer van Heeswijk en zijn broer Richold treden het scheidsrechterlijk vonnis (van 31 oktober) bij, aangaande de tienden en de kerk Hupertingen en de abdij Herckenrode. Medezegelars naast Dirck van Heeswijk zijn Rutger van Herpen en Dirk van Herlaer.⁸⁷

⁸¹ BHIC, Archief van de Classis inv. nr. 138. Archief Kapittel van Oirschot, inventaris Sanders (1994) nr. 387.

⁸² OBNB I.1 nr. 198, blz. 276-277.

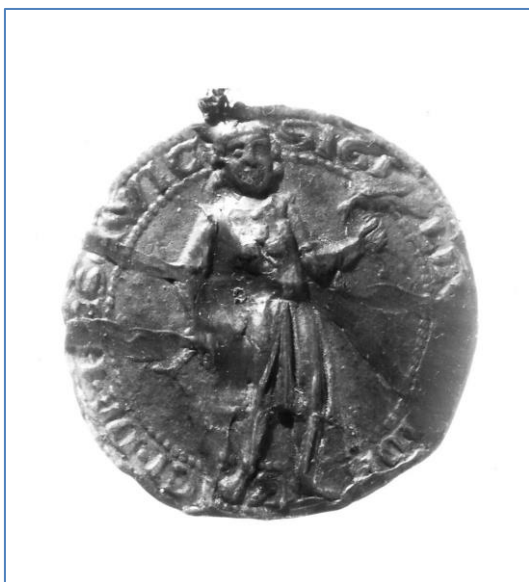
⁸³ OBNB I.1 nr. 217, blz. 296-298

⁸⁴ OBNB I.1. nr. 258 blz. 337.

⁸⁵ Lacomblet II, nr. 454 blz. 253.

⁸⁶ OHZ III, 1256 tot 1278, door dr. J.G. Kruisheer, van Gorcum, Assen/Maastricht, 1992, nr. 1418 blz. 446-447, met zegel in witte was van Dirk van Herlaar, zie CSN nr. 921.

⁸⁷ Oorspr. Bisschoppelijk Archief Luik, archief abdij van Herckenrode, met de drie uithangende zegels: Coenen II nr. 1958, blz. 310.

Zegel Dirck van Heeswijk 1267

Zegel Dirck van Herlaer 1269/1276

Op 11 juni 1267 doen Engelbert deken van Sint Marie te Utrecht en Arnout van Foreest kanunnik van Sint Jan aldaar uitspraak in het geschil tussen het kapittel van Sint Marie te Utrecht en Dirk van Herlaar, ridder, over twaalf hoeven tussen Ameide en Meerkerk met tienden, gerecht en toebehoren.⁸⁸

Op 23 juni 1270 beoorkonden Diederik, heer van Herlaar, zijn broer Godfried van Herlaar, Gozewijn van Puiflijk, Otto Birne, Willem Dus en Diederik van Groesbeek, een oorvede gesloten tussen hun bloedverwant Diederik Bertolt, edelman van Ooy, en de stad Keulen.⁸⁹

Ridder Diederik van Herlaar, magister Andreas, proost van Kaiserswert, en schout en schepenen van 's-Hertogenbosch oorkonden op 12 juni 1276, dat de zonen van Hendrik van Waalre afstand gedaan hebben van al hun aanspraken op het ambt van meier van de hof van Waalre ten behoeve van de abdij Echternach.⁹⁰ Hier is het beschadigde zegel van Dirck van Herlaar bewaard gebleven-zie afb. in witte was aan een dubbelen staart wapen: beurtelings gekanteelde dwarsbalk, randschrift: + [IGILLUM.TH}-ODERICI-----RLARE.⁹¹

Graaf Floris V besluit op 31 maart 1277 tot de aanleg van een dijk tussen de Lek en de Donk, stelt een college van dijkgraaf en dertien heemraden voor de Alblasserwaard in, te weten acht heemraden uit Zuidholland, twee uit het gebied van heer Dirk van Herlaar en telkens één uit de gebieden van Jan van Arkel, Hugo Botter en Gijsbert Langerak, en stelt een keur op de door hen te houden dijschouw vast.⁹²

Jan I, hertog van Brabant, geeft op 17 april 1281, Arnoud van Leuven onder nadere bepalingen voor de rest van diens leven het land van Breda in vruchtgebruik, welke heerlijkheid door de dood van Arnouds echtgenote Isabella, vrouwe van Breda, aan de hertog is vervallen.⁹³

⁸⁸ OHZ III, nr. 1452, blz. 494-495.

⁸⁹ OBNB I.1 nr. 323, blz. 410, uithangend zegel Diederik Bertolt, gaaf zie afb. CSN nr. 1112.

⁹⁰ OBNB I.1. nr. 352, blz. 442-443.

⁹¹ Corpus Sigillorum Neerlandicorum, De Nederlandsche zegels tot 1300, 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1937-1940. nr. 921, blz. 89.

⁹² OHZ III, nr. 1778, blz. 906.

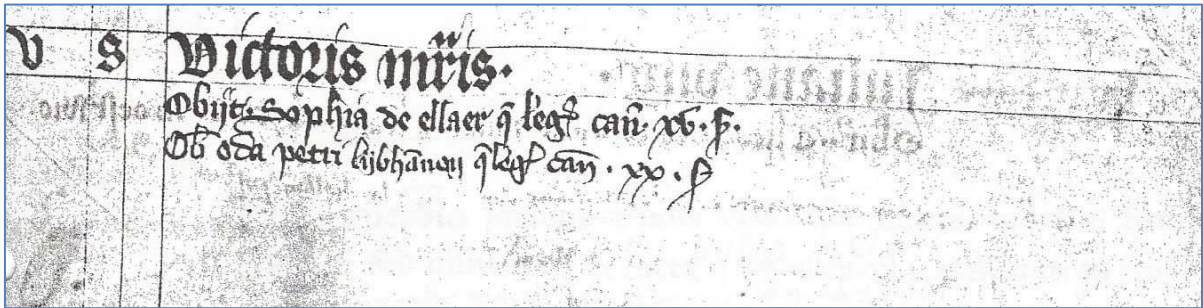
⁹³ Oorkondenboek van Brabant tot 1312, II, de heerlijkheden Breda en Bergen op Zoom, eerste stuk (709/1288), bewerkt door M. Dilli en G.A.M. Van Syngel met medewerking van E.T. van der Vlist, Instituut voor Nederlandse

Op 7 juli 1281 dragen Diederik, heer van Herlaar, en zijn zoon Arnold, (primogenitus=eerstgeborene), aan Diederik van Teede de eigendom over van goederen onder Reusel, welke deze tot dusver van hen in leen hield.⁹⁴

Tussen abt en convent van Echternach ener- en ridder Diederik van Herlaar en zijn oudste zoon Arnold anderzijds wordt op 24 maart 1282 een regeling getroffen over de hogere en lagere rechtspraak en de verdeling der rechtelijke boeten in Waalre.⁹⁵

Hij was waarschijnlijk ca. 1247⁹⁶ gehuwd met **[Sophie] [Arnoldsdr. van Stein]**.

Op 9 februari staat het overlijden vermeld van Sophia de Ellaer in het jaargetijdenboek (Liber Anniversarium) van het kapittel van Sint Petrus Banden te Oirschot op fol. 6.⁹⁷

Mogelijk is zij de echtgenote van Dirck van Herlaer die getrouwd zou zijn met een dochter van Arnold van Stein.

Arnold van Stein was gehuwd met Margaretha, dochter van Leunis van Aa kastelein te Brussel en Sophie van Altena.⁹⁸ Zij is dan netjes vernoemd naar de moeder van Margaretha.

Van hen zijn drie kinderen bekend:

1 waarschijnlijk **Dirck van Herlaer**, overleden jong.

2 **Arnold van Herlaer**, zie VI.

3 **N.N. van Herlaer**.

Zij was mogelijk gehuwd met **Arnold Rover van Aenscot**.

Uit dit huwelijk: twee zonen Dirk Rover, ridder, en Jan van Vaerlaer. Hij was eerder gehuwd met Mechtelt van Ghemert, met daaruit een dochter [Hille] gehuwd met Rutger van Ouden, zoon van Nicolaas Rutgersz. van Ouden, hun zoon Claes van Ouden huwde met een dochter van Arnold van Herlaer.⁹⁹

In het obituarium van de Sint Jan te 's-Hertogenbosch staat vermeld: Rover Hillensoon van Aenscoet

Geschiedenis, Den Haag-2000, nr. 1207, blz. 662- 664.

⁹⁴ OBNB I.1 nr. 374, blz. 470-471.

⁹⁵ OBNB I.1. nr. 385, blz. 480.

⁹⁶ H. Vogels: Voortgaand onderzoek heeft het huwelijksjaar vervroegd naar ca. 1247. Van den Bergh OHZ, nr. 443.

⁹⁷ BHIC, archief van de Classis inv. nr. 138, Archief Kapittel van Oirschot, inventaris Sanders (1994), nr. 387.

⁹⁸ Eduard van Ermen. Feodaal-heerlijke verhoudingen en territoriale patronen in het middeleeuwse hertogdom Brabant (12^e-14^e eeuw met bijzondere aandacht voor de regio Leuven, (1989)..894: wegens de vererving van de heerlijkheid Plancenoit bij Brussel aan de heren van Stein.

⁹⁹ Hypothese Hans Vogels van 15 april 2015, om de onderlinge relaties tussen de Van Aenschots, de Van Herlaers en de Van Oudens, en de vererving van Herlaer 's leengoed te Nuenen te verklaren..

en Mechtelt zijn vrouw.¹⁰⁰

V-B Godfried van Herlaer, zoon van **Dirck van Herlaer (IV)** en **Petronella**, ridder, hij is overleden voor 26 mei 1281.

(Om het overzicht van deze tak te bewaren hier achtereenvolgens behandeld.)

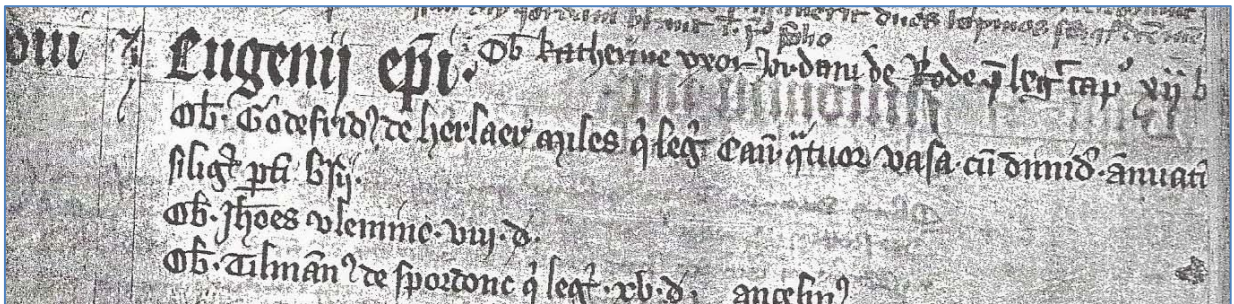
Op 24 juni 1243 wordt Godfried genoemd in een oorkonde van zijn broer Dirck.¹⁰¹

In 1268 is Godfried van Herlaer scheidsrechter bij een geschil te (West) Malle.¹⁰²

3 mei 1270: Godfried van Herlaer, ridder, is samen met zijn zoon Dirk gewikkeld in een geschil met de Abdij van St. Aubert (Frankrijk) betreffende het recht om nieuwe tienden op nieuw ontgonnen gronden te innen. Bij die gelegenheid wordt beweerd dat al meer dan 25 jaar dit recht in Herenthout uitgeoefend wordt.¹⁰³

23 juni 1270: Godfried van Herlaer en zijn broer Dirck worden genoemd in de oorde met de stad Keulen van Dirck Bertolt, edelman van Ooy.¹⁰⁴

Op 6 september 1281 staat het overlijden van Godefridi de Herlaer vermeld in het jaargetijdenboek, Liber Anniversariorum van het kapittel van Sint Petrus Banden te Oirschot op fol.33vo.¹⁰⁵

Godfried is de eerste die in verband gebracht wordt met Herenthout, ook daar stond een kasteel "Herlaer". Onder Vilvoorde lag eveneens een leen Herlaer. Als bezitters van dit Herlaer zijn bekend een Arnoud (1130), een Reimar (1154) en een Gregorius die van 1210-1228 amman van Brussel was; zij noemden zich echter meestal "De Vilvoorde", later (13^e eeuw) steeds "Utenhove de Vilvoorde".¹⁰⁶

¹⁰⁰ Spierings 1979, blz. 7 = fol. 257.

¹⁰¹ OBNB I.1. nr. 198, blz. 276.

¹⁰² Prims, Studies Antwerpse Kempen, 2000, blz. 200.

¹⁰³ Paul van Boxtaete: Herlaer-Herenthout en Herlaer-Vilvoorde in het hertogdom Brabant tot ongeveer 1500 in: Sandelyntje 1985, nr. 2., blz. 10. Noot 22: Archive Departementales du Nord; Rijsel, 36 H 276, Cart. 13 bis.

¹⁰⁴ OBNB I.1 nr. 323 blz. 410-411.

¹⁰⁵ BHIC Archief van de Classis inv. nr. 138. Archief Kapittel van Oirschot, inventaris Sanders (1994) , nr. 387.

¹⁰⁶ Dr. P.C. Boeren, de heren van Breda en Schoten ca. 1100-1281, A.W. Sijthoff/Leiden/1965, blz. 147-148.

Kasteel Herlaer te Herenthout

Hij was gehuwd met **Limoedis**.

Limoedis wordt in 1282 weduwe genoemd van Godfried van Herlaer met haar zonen Willem, Simon en Henricus, zij verklaren jaarlijks te Mechelen aan Paulus van Baasrode elf mudden rogge en twee deniers te zullen betalen.¹⁰⁷

Van hen zijn vier kinderen bekend:

- 1 **Dirck van Herlaer**, zoon van **Godfried van Herlaer** en **Limoedis**, ridder, Heer v an Poederlee, overleden voor 1282. (?).

Hoe Poederlee aan hem is gekomen is onbekend, maar verwijst m.i. sterk naar zijn mogelijke grootmoeder Petronella van Poederlee (vD)

Vermeld in 1270- zie bij zijn vader.

Op 28 januari is hij getuige bij de belofte van Margaretha van Zandhoven de tienden, verkocht aan de St. Bernaards abdij, niet terug te eisen.¹⁰⁸

1309:

Nicholaus de Castro (van der Borch?) en zijn vrouw Katharina verkopen aan het Kapittel van de O.L.V. Kathedraal te Antwerpen, goederen onder 't Goor in Herenthout. Die goederen hadden zij verkregen uit de erfenis van Dirk van Herlaer, en met instemming van diens zoon Jan van

¹⁰⁷ Kuys, 1980 blz. 390 en tabel op blz. 389. Bijdragen tot de geschiedenis bijzonderlijk van het aloude hertogdom Brabant 20 (1929) blz. 343 nr. 448, archief abdij Bornhem, Cartularium I. II, N, codex nigra 8.

¹⁰⁸ Van Boxtaete, 1985, blz. 13, noot 25: P.J. Goetschalckx: Oorkondenboek Abdij Sint Bernaards (1926), blz. 326.

Poederlee.¹⁰⁹

Zijn kinderen zijn:

1. Walterus van Herlaer

Walterus (Wouter), genoemd "Primogenitus"(eerstgeborene) en gestorven in de strijd (occiderat in bello).

Van hem zijn geen nakomelingen bekend.¹¹⁰

2. Jan van Herlaer, armiger (schildknaap), Heer van Poederlee, overleden 12 februari 1341.

In 1341 begiftigt Jan van Herlaer als Heer van Poederlee de St. Jan Baptist kapel in de kerk van Poederlee met een schenking hij verwijst naar zijn vader:

"..domini Theoderico, Domini de Poederle, militie, patre nostro.¹¹¹

Verder geen nakomelingen bekend.

3. Machtildis van Herlaer, in 1339 non in het klooster van Nazareth (Lier).¹¹²

2 Willem van Herlaer, zoon van Godfried van Herlaer en Limoedis, ridder, kamenier van de hertog van Brabant.¹¹³

Op 26 mei 1281 oorkonden schepenen van 's-Hertogenbosch dat Willem, zoon van wijlen ridder Godfried van Herlaer alle rechten die hij had op de helft van een derde deel van de tiende van Veldhoven, die Wouter Coman van genoemde Willem in leen hield, aan deze Wouter Coman heeft overgedragen, waarna laatstgenoemde zijn verworven rechten aan het klooster Postel heeft verkocht.¹¹⁴

20 maart 1301: Jan II, hertog van Brabant, geeft aan Willem van Herlaer, zijn meier te Tienen, tot vermeerdering van diens leen 27 bunder in zijn bos van Oirschot uit.¹¹⁵

5 juli 1301: Jan II, hertog van Brabant, geeft aan Willem van Herlaer, zijn meier te Tienen, 36 bunder heide of woest land te Wippenhout (onder Oirschot) uit, tegen een jaarlijkse erfcijns van 12 penningen leuvens per bunder en een voorlijf.¹¹⁶

14 maart 1302: Jan II, hertog van Brabant, oorkondt dat ten overstaan van hem en zijn leenmannen Hugo van Mallant, ridder, zijn leen te Wouw, Nispen en Roosendaal aan hem opdraagt, waarmee hij Godfried van Bergen beleent en dat Jan Volkard, ridder, zich daarvoor garant stelt. Als leenman vermeld Willem van Herlaer.¹¹⁷

25 juli 1303: Hertog Jan II geeft aan zijn natuurlijke broer Jan Meeuwe de heerlijkheid Dongelberg. Onder de getuigen Willem van Herlaer zijn kamenier.¹¹⁸

1303: Hertog Jan II geeft aan zijn natuurlijke broer Jan Meeuwe de heerlijkheid Wavre. Onder de getuigen Willem van Herlaer.¹¹⁹

¹⁰⁹ Van Boxtaale 1985, blz. 13, noot 26: Stadsarchief Antwerpen, Capt. O.L.V. Kapittel fol. 125-126. Vermeld door Floris Prims in "Geschiedenis van Antwerpen", deel 1. p. 125.

¹¹⁰ Idem, blz. 15 noot 34A: Rijksarchief Mons: Archives de la famille d'Olmen de Poederle, no: 832.

¹¹¹ Idem, blz. 13, noot 27: als voren.

¹¹² Idem, blz. 15, noot 36: J.B. Stockmans: Geschiedenis der Gemeenten Kessel, Bevel, Nylen, Emblehem en Gestel, (1910), p. 311.

¹¹³ Zie over de kamenier Willem van Herlaer: Mina Martens, L' Administration du domaine ducal en Brabant au Moyen Age (1250-1406), Koninklijke Belgische Academie, Brussel Paleis der Academiën, 1953, blz. 126-127.

¹¹⁴ OBNB I.1. nr. 372, blz. 468-469.

¹¹⁵ Dr. H.P.H. Camps, OBNB, tweede stuk I.2, (1294-1312), 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1979, nr. 609, blz. 734.

¹¹⁶ OBNB I.2 nr. 618, blz. 743-744).

¹¹⁷ M. Dillo en G.A.M. Van Syngel, OBNB II, tweede stuk (1289-1312), nr. 1427, blz. 1123-1124.

¹¹⁸ A. Verkooren inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outre-Meuse, IIe partie, cartulaires, Tome I (800-1312), Bruxelles 1961, blz. 208-209.

¹¹⁹ Verkooren, 1961, blz. 210.

1304: Willem van Herlaer krijgt toestemming van hertog Jan II een banbrouwerij op te richten in Herenthout.¹²⁰

2 juli 1304: Jan II, hertog van Brabant, staat aan zijn kamenier Willem van Herlaer 62 bunder land of woeste grond te Wippenhout (onder Oirschot) af tegen een zekere betaling.¹²¹

4 februari 1305: Jan II, hertog van Brabant, geeft aan zijn kamerling Willem van Herlaer het recht een windmolen te bouwen tussen Hoog Casteren, Vessem, Beers en Hoogeloon, te houden van de hertog voor 5 schellingen leuens per jaar, terwijl niemand anders binnen genoemde perken een andere windmolen mag bouwen.¹²²

Zijn zoon is:

Nicolaas van Herlaer, zoon van **Willem van Herlaer**, ridder.

1312-1340:

Nicholaus de Herlaer, le moniel, census et mansos de Herenthout, terram infra Udenhout in parochia Oesterwijn: selendum est xxiii bonaria terre et xvii bonaria terre, et inde data sunt..., bonaria ad hereditatem.¹²³

Op 15 oktober 1325 wordt Nicolaas van Herlaer genoemd in een oorkonde van hertog Jan III betreffende Grobbendonck in het markizaat Antwerpen.¹²⁴

16 augustus 1326: Guido, bisschop van Kamerijk keurt goed de verkoop door het O.L.V.-kapittel van Antwerpen van zekere goederen te Herenhout aan Nicolaas van Herlaer, ridder.¹²⁵

Op 18 oktober 1326 verleent Jan III hertog van Brabant aan de burgers van Brussel garanties betreffende de justitie en geeft in een oorkonde van dezelfde datum de burgers van Brussel verleende voorrechten in ruil van 6000 pond jaarlijks gedurende 20 jaar om zijn schulden te betalen, onder de getuigen die mee zegelen o.a. Nicolaas van Herlaer.¹²⁶

Op 19 augustus 1333 is hij in het bezit van 20 dagwand grond gelegen in Hameijde, in het territorium van Heer Dirk van Herlaer.¹²⁷

In een verdrag gesloten te Dendermonde op 1 april 1336 tussen Jan III hertog van Brabant, Lodewijk van Nevers, graaf van Vlaanderen en Willem III, graaf van Holland wordt onder getuigen vermeld Nicolaas van Herlaer.¹²⁸

Nicolas van Herlaer, ridder, verklaart op 25 november 1338 voor deelname aan de oorlog tussen Frankrijk en Engeland, met 6 man, geharnast, bewapend en te paard, samen met hertog Jan III van Brabant, ontvangen te hebben van Herman van Oss en Jan van Meldert 21 oude groten. Hij bezegelt de kwitantie met zijn zegel in rode was hangend een staart, met een gekanteelde dwarsbalk. Randschrift: +S* (N)ICOLAI....DE*HERLAER *MILIT.¹²⁹

Hij was gehuwd met **N.N.**

Hun zoon was:

Willem van Herlaer, zoon van Nicolaas van Herlaer, ridder, overleden vóór 1351.

¹²⁰ Van Boxtaete.

¹²¹ OBNB I.2, nr. 670 blz. 799-801.

¹²² OBNB I.2, nr. 683, blz. 815-816.

¹²³ L. Galesloot, le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant, 1865, blz. 211-212.

¹²⁴ Martens 1953, blz. 50.

¹²⁵ Overgenomen van <http://members.casema.nl/jan.herlaer>.

¹²⁶ A. Verkooren, inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d' Outre-Meuse. IIe partie cartulaires, tome II (1312-1383), Bruxelles, 1962, blz. 26-27.

¹²⁷ website Jan Herlaer.

¹²⁸ idem

¹²⁹ A. Verkooren, inventaire des chartes et cartulaires etc. première partie, chartes originales et vidimées, tome II, Bruxelles, 1911, nr. 551, blz. 26-27.

1322:

Willem van Herlaer verkoopt de sluis bij de watermolen van Zelk aan het St. Lambert-Kapittel in Luik. Hij was er samen met Jan van Raetshoven (alias Racourt) mede-eigenaar van.¹³⁰

Willem van Herlaer verkoopt aan Ermengarde van der Venne het goed Ten Audenhove gelegen in Zelk (bij Zelem).¹³¹

16 september 1359: Hertog Wencelas en hertogin Johanna geven aan Johanna natuurlijke zuster van de hertogin een goed geheten: "Ten Oudenhove" gelegen te Zelk nabij Diest, een feodaal goed gekomen van Willem van Herlaer en Ermengarde van der Venne.¹³²

15 januari 1378: Hertogin Johanna verleent de abt van Tongerlo de drie hoven in het dorp Orp-le-Grand, te weten het hof van vrouwe Katherine, het hof van Mariles en het hof van Onze Vrouwe van Tongerlo, voorheen geheten het hof de Goede Hoop, de twee eerste verkregen van resp. Willem van Herlaer en Jan van Dongelberg, ridders, om deze drie hoven te vormen tot één hof het hof Onze Vrouwe van Tongerlo.¹³³

Hij was getrouwd met **Elizabeth Utenhove**, Vrouwe van Nederhem een hofstede in Epegem.¹³⁴

Zij hadden geen nakomelingen.

Rons 1361 blijkt de erfenis te zijn in handen van:

- a) Margaretha Utenhove, gehuwd met Adam de Visschere gezegd van Ophem, ridder.
 - b) Elisabeth Utenhove, gehuwd met Walraven van Berlaer, Heer van Helmond en Keerbergen.
- Beiden zijn dochters van Jan Utenhove.¹³⁵

3 Simon van Herlaer.

Genoemd in 1282.

4 Henricus van Herlaer.

Genoemd in 1282.

Generatie VI

VI Arnold van Herlaer, ridder, zoon van **Dirck van Herlaer (V-A)** en **[Sophie] [Arnoldsdr. van Stein]**, is overleden voor 13 september 1298.

Op 7 juli 1281 wordt Arnold van Herlaer (primogenitus) zoon van Dirck van Herlaer genoemd- zie bij zijn vader.¹³⁶

Arnold van Herlaer oudste zoon van Dirck van Herlaer wordt samen met zijn vader genoemd in een oorkonde van 24 maart 1282-zie bij zijn vader.¹³⁷

27 oktober 1285: De gebroeders Willem van Amstel proost van Sint Jan te Utrecht, Gijsbert heer van Amstel en Arnout van Amstel verklaren 2000 Hollandse schuldig te zijn aan graaf Floris V, te voldoen op 11 november 1286, en wijzen vijftien heren als hun borgen aan, die verklaren met de gebroeders

¹³⁰ Van Boxtaete, 1985, blz. 18, noot 50: Rijksarchief Hasselt: Cartularium der Kartuizerabdij Zelem: charter van 16 sept. 1359.

¹³¹ Idem, blz. 16, noot 49: L. Galesloot, Inventaire des Archives de la Cour Féodale de Brabant I, p. 376, Compte des Droits et Reliefs, fol. 253.

¹³² Verkooren 1962, blz. 143.

¹³³ Verkooren 1962, blz. 201

¹³⁴ Van Boxtaete, 1985, blz. 16 noot 44: Handschriften Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel, III 796 vol. 3, fol. 302.

¹³⁵ Idem, blz. 18 e.v.

¹³⁶ OBNB I.1. nr. 374, blz. 470-471.

¹³⁷ OBNB I.1. nr. 385, blz. 480-482.

van Amstel te Zierikzee in leistung te zullen komen ingeval dezen met betrekking tot de betaling in gebreke mochten blijven. Onder de borgen "den here van Herlaer"(=Arnold).¹³⁸

21 maart 1288: Herman heer van Woerden omschrijft de voorwaarden waarop hij zijn geschillen met Jan elect van Utrecht en graaf Floris V bijlegt.... wijst borgen aan w.o. Arnoud heer van Herlaer.¹³⁹

7 mei 1293: Graaf Floris V belooft Jan II bisschop van Utrecht dat de kooplieden uit het bisdom in het graafschap vrede en vrijgeleide genieten; stelt borgen aan w.o. "dominus Arnoldus de Harlaer"; haren Arnoude here van Harlaer.¹⁴⁰

17 juni 1296 of kort daarvoor: Graaf Floris V stelt zich tegenover de lombarden uit Asti die zich in Ameide komen vestigen borg voor Arnoud heer van Herlaer en diens zoon Dirk.¹⁴¹ 17 juni 1296: Arnoud heer van Herlaer vrijwaart, samen met zijn zoon Dirk, graaf Floris V van alle schade die mocht voortvloeien uit diens borgstelling voor hen jegens de lombarden uit Asti die zich in Ameide komen vestigen. Zegel van Arnoud van Herlaer zijn zoon Dirk heeft geen zegel.¹⁴²

Zegel Arnoud van Herlaer

Van hem en een onbekende vrouw zijn drie kinderen bekend:

1 **Dirck van Herlaer**, zie VII.

2 **Marina van Herlaer**.¹⁴³

Op 8 september 1324 doet Gerard Heer van Vosselaer, ridder, als man van Marina van *Herlaer*, dochter van Heer Arnt, Heer van Herlaer, leenverhef van de ridderhuizen Herlaer en Outherlaer met de hoge en lage justitie van de plaatsen en 200 pond aan inkomsten 's jaars, die aan Marina zijn aangekomen uit versterf van wijlen haar broer Heer Dirck, heer van Herlaer, ridder.¹⁴⁴

Zij was gehuwd met **Gerard van Vosselaer**, ridder.

3 **N.N. dochter**

Zij was gehuwd met **Claes van Ouden**, zoon van Rutger van Ouden en [Hilla] van Aenscot, dochter

¹³⁸ Dr. J.G. Kruisheer, OHZ IV (1278 tot 1291, van Gorcum, Assen 1997, nr. 2238, blz.509.

¹³⁹ OHZ IV, nr. 2347, blz. 646)

¹⁴⁰ Dr. E.C. Dijkhof met medewerking van dr. J.G. Kruisheer, OHZ V (1291-1299), Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Den Haag Koninklijke van Gorcum, 2005, nr. 2795 blz. 290, 292.

¹⁴¹ OHZ V, nr. 3123 blz. 646.

¹⁴² OHZ V, nr. 3124 blz. 646-647. Volgens CSN nr. 922 beschadigd zegel van Arnold van Herlaer.

¹⁴³ H. Vogels: "De naam Marina is een in Nederland zeldzaam voorkomende voornaam. We zien hem in die tijd slechts bij de families Van Ochten. Van Malburg (2x), Herpen en Heesbeen. Het is mogelijk dat toekomstig onderzoek daar nog een genealogische samenhang in weet te ontdekken.

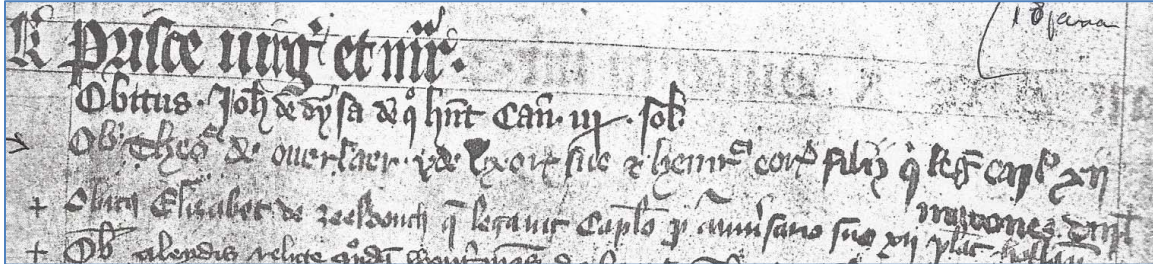
¹⁴⁴ Spierings, 1977 blz. 111; Kuys, 1980, blz. 390, noot 107; Poncelet, Le livre des fiefs, blz.57.

van Arnold Rover van Aenscot en Mechtelt van Ghemert.¹⁴⁵

Generatie VII

VII Dirck van Herlaer, ridder, overleden waarschijnlijk 18 januari 1324. zoon van **Arnold van Herlaer (VI)**.¹⁴⁶

Zijn overlijden op 18 januari staat vermeld in het jaargetijdenboek, Liber Anniversariorum van het kapittel van Sint Petrus Banden te Oirschot op fol.3.¹⁴⁷

Ob Theod de Ouerlaer Yde uxoris sue (e)x Henrici eius filii qui legavit Cap. XII

Ob. Dirck van Oudherlaer Yde (=Aleidis)¹⁴⁸ zijn huisvrouw dochter van Henricus die het kapittel gaven XII... (Hij staat hier niet als ridder vermeld)

De vraag is wie is Hendrick de vader van Aleid. Van Doormalen veronderstelde dat er een band moest zijn met Van Kuyc.¹⁴⁹ Mogelijk is hij Hendrik van Kuyc, heer van Kuyc getrouwd met N. van Putten, dochter van Jan en Aleydis van Altena.¹⁵⁰ De dochter van Dirk van Herlaer Aleid is dan keurig vernoemd naar Aleydis van Altena.

In het obituarium of dodenboek van de Sint-Janskerk te 's-Hertogenbosch (1280-1435) staat op blz. 103 vermeld: Vrouwe Mabeel van Autherlaer gevolgd door Heer Diederik van Autherlaer haar man.¹⁵¹ Of deze inschrijving betrekking heeft op dit echtpaar is niet duidelijk.

Dirk van Herlaer werd bij de slag van Woeringen in 1288 tot ridder geslagen hij vocht daar mee evenals zijn vader Arnold.

Van Heelu verteld:¹⁵²

8279 Bij den heere van Kuc bleef
8280 Met sinen conroete (die daer dreef
Vromeghe dade ende fiere,
Eerlijc onder sijn baniere,) Die heere van Ercle her Jan,
Van Leiden her Herman,
8285 Die heere van Steine, her Goeswijn
Die Coc, die alle sijn

¹⁴⁵ Hypothese Hans vogels van 15 april 2015 om Herlaars leengoed in Nuenen en de dubbelgekanteelde Herlaer dwarsbalk in het Van Ouden wapen te verklaren.

¹⁴⁶ Gevolgd wordt de filiatie zoals bij Kuys, 1980, blz. 389,

¹⁴⁷ BHIC Archief van de Classis inv. nr. 138. Archief Kapittel van Oirschot, inventaris Sanders (1994), nr. 387.

¹⁴⁸ J van der Schaar, woordenboek van voornamen, 1964, blz. 214.

¹⁴⁹ Van Doormalen 2019, blz. 90-95.

¹⁵⁰ J.A. Coldewey, de heren van Kuyc, 1096-1400. Blz. 230. Aleid komt niet voor bij Coldewey

¹⁵¹ Mechelen Spierings: in Boschboom Bladeren/23, januari 1979, blz. 23/45 en blz. 24 persoonlijke aantekeningen van Mechelen Spierings.

¹⁵² Chronique en vers de Jean van Heelu, ou relation de la bataille de Woeringen, publiée par J.F. Willems, Bruxelles, 1836.

Vromege ridders ende stout,
Van Herlaer her Arnout
Ende van Herpen het Alaert.
8290 Deze waren alle geseart
In dies heeren conroet
Van Kuc (=Jan)....

8581 Nu hoert wie daer ridder wart.
Heinric Bebbeken, Gheraert
Van Ghete, Lodewijc Berthout,
Van Steine Arnout,
8585 Heinric van Kuc, Willem van Hoerne,

8590 Dese wouden alle ridders sijn,

8595 Ende van Voslaer Gheraert
Ende oec Lauwereys Volcaert
Ende Diederic van Herlaer,
Dese worden ridders alle daer

13 september 1298: Dirk van Herlaar belooft met zijn lieden en het huis en het land van Ameide graaf Jan I bij te staan tegen de bisschop van Utrecht en stelt hem desgewenst zijn huis daartoe ter beschikking, waarvoor de graaf hem in dat geval een door heer Wolfert (van Borsele) en de stad Dordrecht mede bezegelde verklaring zal geven dat hij hem het huis na afloop van de oorlog zal teruggeven, hij bezegelt de oorkonde.¹⁵³

ca. 25-12-1302: Dirk, heer van Herlaar en Ameide, oorkondt dat de bloedverwanten van wijlen de deken Hesselinus, afstand hebben gedaan van alle aanspraak, die zij wegens goederen in Schonauwen tegen de abdij hadden doen gelden. Voorts verbinden zij tot naleving hiervan, hun goederen gelegen in heer Dirks gebied, die belooft de belangen van de abdij ten deze te zullen beschermen.¹⁵⁴

9 maart 1303: Herman Gruwel en andere bloedverwanten van wijlen deken Hesselinus, doen voor schepenen van Ameide afstand van alle aanspraak, die zij ter zake van goederen in Schonauwen tegen de abdij hadden doen gelden, welke verklaring reeds voor de landsheer Dirk, heer van Herlaar en Ameide bekrachtigd werd.¹⁵⁵

5 januari 1304: Brief van Dirk, heer van Herlaar, aan graaf Willem III betreffende het verhef van zijn leen.¹⁵⁶

Van hem en een Aleidis is een kind bekend:

1 **Aleid van Herlaer**, zie VIII.

Generatie VIII

VIII Aleid van Herlaer, dochter van **Dirck van Herlaer (VII)**.

¹⁵³ OHZ, V, nr. 3419 blz. 952-953.

¹⁵⁴ James de Fremery, cartularium der abdij Mariënweerd, 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1890 nr. 117, blz. 86-87.

¹⁵⁵ Fremery, 1890, nr. 118, blz. 87-88.

¹⁵⁶ J.C. Kort, Het archief van de graven van Holland, 889-1581, II inventaris, Rijksarchief in Zuid-Holland, 's-Gravenhage 1091, nr. 39, blz. 366; gedrukt: van Mieris, II, 45.

<24 juni 1306>: < Aleid, vrouwe van Herlaar, en Gerard van Loon, ridder, haar man en voogd, verlenen aan Otto van Wendenburg (=Wadenborch?), geheten Otto van Heukelom, het recht de Dommel te mogen bevissen vanaf het Budelbroek tot de grote weg van St.-Michielsgestel, alsook het recht om op zijn leengronden de bijvank te mogen voleteren perdriseren>.¹⁵⁷

Zij was gehuwd met **Gerard van Loon**, ridder.

17 april 1307: De officiaal van Leodium bericht aan de diaken van het dekenaat van Beke (Hilvarenbeek), dat naar aanleiding van de aanklacht van Lambertus, investiet van Hedichusen, dat nl. Gerardus van Herlaer, ridder, en zijn medeplichtigen zich de novale tienden in Buchoven wederrechtelijk hebben toegeëigend, dat hij, de officiaal, beveelt in het dekenaat over hen de excommunicatie af te kondigen, op alle zondagen en feestdagen, met brandende kaarsen en klokgelui, en bij volharding langer dan 14 dagen ook hun echtgenoten en gezinnen uit de kerk te weren.¹⁵⁸

1 september 1309: Gerard van Loon, heer van Herlaer verkoopt met toestemming van zijn vrouw Aleid, zijn oudste zoon Gerard, ridder, en zijn erfgenamen aan Reinoud graaf van Gelre tegen een zekere som geld zijn rechten die hij heeft te Zuilichem, Driel en Mook.¹⁵⁹

Gerard van Loon verkoopt op 30 maart 1314 het goed van Herlaer aan Heer Geraert van Hoerne, van Altena en Perwijs.¹⁶⁰ Gerard van Hoerne doet in 1315 leenverhef te Brussel voor de bisschop van Luik van de heerlijkheid, de hoge en lage justitie van de huizen Herlaer en Outherlaer met de daarbij behorende villis.¹⁶¹

Van hen zijn twee kinderen bekend:

1 **Gerard**.

Gerardus primogenitus komt alleen voor in 1309.¹⁶²

2 **Dirk van Herlaar**, zie IX.

Generatie IX

IX Dirk van Herlaar, zoon van **Gerard van Loon (VIII)** en **Aleid van Herlaer**.

18 juni 1312: Dideric van Harlare, knape, verklaart verschenen te zijn voor bisschop, ecclesie en mannen van Utrecht en ten overstaan van Harbaren van Arkel, zijn zwager, Ghisebrecht van Yselsteyne, Ghisebrecht uten Goye, Hubrecht van Vijanen, Hubrecht van Sconouwen, Arnoud van Yselsteyne, Johan van Linscoten, Steven van Sulen, Wouter van Sulen, Geliis van den Bosche, ridders, e.a. huis en hofstede ter Ameyde aan de bisschop te hebben overgedragen en deze weder in leen te hebben ontvangen, o.a. zegel van Dirck verloren.¹⁶³

¹⁵⁷ OBNB I. 2, nr. 720, blz. 863-88, falsum.

¹⁵⁸ H. van Bavel, O. Praem. Regestenboek van het archief van de abdij van Berne, 1134-1400, met inleiding en indices, Abdij van Berne, Heeswijk, 1984, nr. 126, blz. 29.

¹⁵⁹ Verkooren chartes et cartulaires, 1961, blz. 224.

¹⁶⁰ J.J.M. Heeren, Inventaris van het huisarchief van Helmond, benevens een regestenlijst van de oorkonden, Helmond 1926, nr. 6 blz. 104, Mechelien H.M. Spierings, Om en in de vrijdom van Den Bosch, een inleiding in de geschiedenis van het gebied rond de stad en de dorpen langs Dommel en Aa, 's-Hertogenbosch, 1982, blz. 92.

¹⁶¹ E. Poncelet, leenregister bisschop Adolf van der Marck, blz. 62. Spierings 1982, blz. 92.

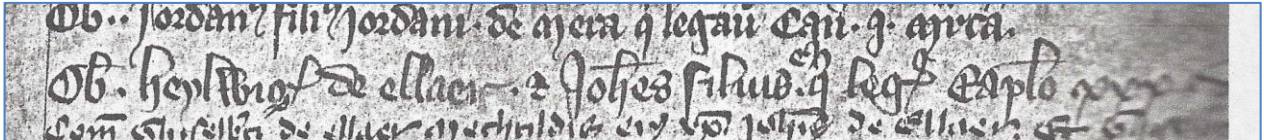
¹⁶² I.A. Nijhoff, Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland I, Arnhem 1840. nr. 106, Kuys 1980, blz. 383.

¹⁶³ Dr. J.W. Berkelbach van der Sprenkel, regesten van oorkonden betreffende de bisschoppen van Utrecht uit de

24 juni 1337: Diederik van Herlaer, heer van Ameide en Heilwich zijn wettige vrouw verklaren dat Vrouw Elizabeth van de groten Werde haar goed tussen de negen en tien morgen in het land van Driel in het klrspel van Oosterbeek gegeven heeft aan hun dochter Sophia, non in Grafenthal, met de bestemming het land aan het klooster te geven. Diederik en Heilwich bezegelen de oorkonde.¹⁶⁴

Hij was gehuwd met **Heylwich [van Arkel?]**.

Haar overlijden staat op 7 maart vermeld in het jaargetijdenboek, Liber Anniversariorum van het kapittel van Sint Petrus Banden te Oirschot.¹⁶⁵ Mogelijk heeft deze vermelding op haar betrekking:

Ob. Heylwich van Ellaer e Johannes (haar) zoon die het kapittel gaven xxx d

Van hen zijn vijf kinderen bekend:

1 **Aleid van Herlaar**.

2 **Sophie van Herlaar**, non in Grafenthal.

3 **Jan van Herlaar**, zie X.

4 **Gerard van Herlaar**, heer van Ammerzoden 1351-1354.

27 mei 1353: Eduard van Gelre belooft o.a. Gerard van Herlaer Heer van Ammerzoden, dat hij zijn broer Hertog Reinald III van Gelre die hij gevangen had met lijf en goed te verdedigen. etc.¹⁶⁶

Hij was gehuwd met **Agniese Dirk Bokelsdr.**¹⁶⁷

5 **Arnt van Herlaar**, heer van Ammerzoden 1354-87, van Bokhoven 1365.

19 juni 1346: Hertog Reinald van Gelre, graaf van Zutphen oorkondt dat hij aan graaf Dirck van Kleef, zijn oom (zwager) een bedrag van 1700 mark schuldig is. Hij belooft de schuld tegen de 24^e juni van het komende jaar te betalen. Hij stelt als borg aan o.a. Arnold van Herlaer, knaap.¹⁶⁸

In 1356 geeft Lodewijk II van Male, graaf van Vlaanderen, hertog van Brabant, graaf van Nevers en Rethel, heer van Mechelen opdracht aan ridder Jan Pijlijzer in zijn naam te onderhandelen met de heer van Bronkhorst, Arnold van Arkel en Arnold van Herlar, (heer van Ammerzoden), ridders.¹⁶⁹

Generatie X

jaren 1301-1340, Broekhoff N.V. v/h Kemink en Zoon over den dom te Utrecht, 1937, nr. 247, blz. 101.

¹⁶⁴ Dr. Rob Scholten, Das Cistercienserinnen-Kloster Grafenthal oder Vallis comitis zu Asperden im Kreise Kleve, Kleve, Druck und Verlag von. Fr. Boss Wwe, 1899, nr. 170, blz. 136-137.

¹⁶⁵ BHIC Archief van de Classis inv. nr. 138. Archief Kapittel van Oirschot, inventaris Sanders (1994), nr. 387. Fol. 9vo

¹⁶⁶ Wolf-Rüdiger Schleiden, Kleve-Mark Urkunden 1223-1368, Siegburg 1983, Respublica-Verlag Siegburg, nr. 371 blz. 203-204 en nr. 372, blz. 204-205.

¹⁶⁷ B. de Keijzer, De borgen voor Gijsbert van Amstel en Herman van Woerden, uitgave Hollandse Vereniging voor genealogie "Ons Voorgeslacht". 2011, tabel blz. 58

¹⁶⁸ Kleve-Mark Urkunden, nr. 298 blz. 166-167.

¹⁶⁹ Verkooren chartes et cartulaires, 1962, blz. 119.

X Jan van Herlaar, zoon van **Dirk van Herlaar (IX)** en **Heylwich [van Arkel?]**, heer van Ameide 1354-1375, heer van Bokhoven 1365.

Hij was gehuwd met **Marie van Asperen**.

Van hen is een kind bekend:

1 Heylwich van Herlaar, Vrouwe van Herlaar

Zij was gehuwd met **Hendrik van Vianen**. Hendrik, heer van Vianen 1391-1417, heer van Ameide 1372-14.